

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta
Ústav sociálních a speciálněpedagogických věd

Diplomová práce

Možnosti eliminace rizik recidivy u osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody

Vypracovala: Bc. Světlana Valíčková
Vedoucí práce: Mgr. Hana Francová, Ph.D.

České Budějovice 2016

Abstrakt

Diplomová práce s názvem - Možnosti eliminace rizik recidivy u osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody (dále též VTOS) umožňuje osvětlit aktuální téma kriminální recidivy v době, kdy se stále diskutuje o přeplněnosti věznic a o účinnosti a zdokonalování ukládání alternativních trestů.

Teoretická část je rozdělena do čtyř podkapitol, ve kterých se snažím objasnit stěžejní témata, důležitá pro zasvěcení do dané problematiky. Vysvětluji tak jednotlivé pojmy, uvádím statistické údaje, vyjmenovávám a popisuji možné nástroje prevence recidivy, mezi něž řadím např. programy zacházení nebo alternativní tresty. Poukazuji na zavádění nových nástrojů, jako je např. elektronický monitoring či probační domy. Uvádím subjekty zabývající se prevencí kriminální recidivy.

Empirická část popisuje samotný výzkum, který je rozdělen na dvě části. K dosažení stanoveného cíle byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu, metoda dotazování, technika polostrukturovaného rozhovoru. První část jsem realizovala na výzkumném vzorku devíti klientů podmíněně propuštěných z VTOS s dohledem probačního úředníka. Druhá část výzkumu byla provedena na výzkumném vzorku osmi úředníků ze středisek Probační a mediační služby (dále též PMS) v Jihočeském kraji, stejnou metodou i technikou.

Hlavním cílem bylo zmapovat nástroje využívané v kontextu prevence recidivy u osob podmíněně propuštěných z VTOS úředníky PMS. Výsledky ukázaly, že výčet nástrojů je velice rozmanitý. Nejvíce preferované jsou tzv. analýza sebehodnocení, profesionální rozhovor a pomoc jiných organizací např. úřadu práce, policie, nestátních neziskových organizací či dluhových poraden.

Jedním z dílčích cílů bylo zjistit názory úředníků PMS na zavádění nových nástrojů pomáhajících ke snížení recidivy a odhalit jejich možné výhody a nevýhody. Výsledky ukázaly, že elektronický monitoring, jako nový nástroj všichni úředníci vítají a jsou přesvědčeni, že zvýší účinnost trestu domácího vězení. Zavádění probačních domů převážná většina oslovených označila za užitečné, hlavně v oblasti posílení sociálního fungování klienta.

Druhým dílčím cílem práce bylo popsat rozdíly v rizicích recidivy z pohledu osob podmíněně propuštěných z VTOS a pohledu úředníků PMS. Z výsledků výzkumu vyplývá, že úředníci a klienti PMS mají rozdílné úhly pohledu na danou věc. Pracovníci PMS uváděli, že se klienti neumí podívat „do sebe“, chybí jim sebereflexe, nemají schopnost se poučit z činu, který spáchali. Osoby podmíněně propuštěné z VTOS se nejvíce obávaly rizika závislosti na omamných látkách nebo automatech či ztráty zaměstnání.

Práce má přinést vhled do problematiky zabývající se snížením rizik recidivy, seznámit s nově zaváděnými nástroji. Dále pak, poukázat na možná rizika a rozdíl recidivy z pohledu úředníků PMS a jejich klientů.

Klíčová slova: kriminální recidiva, rizika recidivy, probační a mediační služba, probační dohled, alternativní tresty

Abstract

The thesis titled - The possibility of eliminating the risk of recurrence of persons conditionally released from prison (the prison sentence) can illuminate current topic of criminal recidivism at a time when more and more discussion about prison overcrowding and the improvement of efficiency and alternative sanctions is debated in society.

The theoretical part is divided into four chapters, in which I try to clarify the key issues. I explain different terms, mention the statistical data, I describe possible relapse prevention tools e.g. treatment programs or alternative sanctions. I refer to innovation tools of the criminal policy, e.g. Electronic monitoring or Probation Homes. I mention subjects dealing with prevention of criminal recidivism.

The empirical part describes the research and it is divided into two chapters. To achieve its objective, I chose the strategy of qualitative research, an interrogation method and semi - structured interview technique. The first part was realized on a research sample of nine clients conditionally released from prison with a supervision of the probation officer. The second part of the research was conducted on a sample of eight probation officers from the Probation and Mediation Service (PMS) in the South Bohemia.

The main goal was to map the instruments used in the context of prevention of recurrence of persons conditionally released from prison by probation officers. Results showed that the list of instruments is extremely diverse. Analysis of self - assessment, professional interview and assistance of the other organizations e.g. Labor office, police, NGOs or debt counseling are the most preferred ones.

The first sub - objective was to find opinions of probation officers on implementing new instruments helping to reduce recidivism and to reveal their possible advantages and disadvantages of them. Results showed that electronic monitoring as a new tool is welcomed by probation officers and they are believed to increase efficiency of the home imprisonment sentence.

The most of respondents identified the implementing of Probation Homes as useful, particularly in the area of strengthening the social functioning of the client.

The second sub - objective was to describe differences in risk of recurrence from the perspective of persons conditionally released from prison to probation officers. The research results showed that probation officers and their clients have different points of view on the matter. The officers said their clients were not able to see „yourself“, they had no lack of self - reflection and the ability to learn from the crime they had committed. People released from prison are the most feared of drug addiction and gambling or job loss.

This thesis is supposed to bring insight into reducing the risk of recurrence issue and recently introduced tools in this field. Furthermore, to point out the difference in the view and risk assessment of recurrence between probation officers and their clients.

Keywords: criminal recidivism, risk of recidivism, Probation and Mediation Service, probation supervision and alternative sentences

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 15. 05. 2016

.....

Světlana Valíčková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda vyjádřila poděkování paní Mgr. Haně Francové, Ph.D. za odborné vedení, podnětné, cenné připomínky, ochotu a především trpělivost, kterou mi věnovala při zpracování mé diplomové práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	10
ÚVOD	11
1 SOUČASNÝ STAV	13
1.1 Vymezení pojmů	13
1.1.1 Kriminální recidiva	13
1.1.2 Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody	14
1.1.3 Výkon trestu odnětí svobody	14
1.2 Statistické údaje	15
1.2.1 Celkový počet podmíněných propuštění v letech 2009 až 2014	15
1.2.2 Členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody k 31. 12. 2014	16
1.2.3 Podíl recidivistů na stíhaných osobách od roku 2008 do 2014	17
1.2.4 Statistické údaje k amnestii a aktuálnímu stavu vězňů	18
1.3 Nástroje prevence recidivy	18
1.3.1 Programy zacházení	18
1.3.2 Hodnocení rizik a potřeb	20
1.3.3 Alternativní tresty	21
1.3.4 Elektronický monitoring v zahraničí	24
1.3.5 Elektronické sledování v ČR	27
1.3.6 Probační domy	29
1.4 Subjekty zabývající se prevencí recidivy	31
1.4.1 Probační a mediační služba ČR	31
1.4.2 Úřad práce ČR	33
1.4.3 Neziskové organizace	35
2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	38
2.1 Cíl práce	38
2.2 Výzkumné otázky	38
3 METODIKA	39
3.1 Použitá metodika	39

3.2	Techniky sběru dat	39
3.3	Výzkumný soubor	40
3.4	Analýza dat	41
3.5	Realizace výzkumu	41
4	VÝSLEDKY	43
4.1	Výsledky rozhovorů s podmíněně propuštěnými z VTOS, výzkum č. 1	43
4.1.1	Sociodemografické údaje	43
4.1.2	Trestní minulost klientů PMS	45
4.1.3	Nejzávažnější rizika recidivy z pohledu klientů PMS	49
4.1.4	Názory klientů PMS na probační domy	51
4.2	Výsledky rozhovorů s úředníky probační a mediační služby, výzkum č. 2.....	52
4.2.1	Identifikační údaje úředníků PMS	52
4.2.2	Používané nástroje vedoucí k eliminaci recidivy úředníky PMS.....	53
4.2.3	Nové nástroje využívané v prevenci recidivy, jejich výhody a nevýhody...	55
4.2.4	Nejzávažnější rizika recidivy z pohledu úředníků PMS	59
5	DISKUZE	61
5.1	Používané nástroje v prevenci recidivy	61
5.2	Rizika recidivy z pohledu úředníků a klientů PMS	64
5.3	Nové nástroje používané k prevenci recidivy	66
6	ZÁVĚR	71
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	73
8	PŘÍLOHY	82

Seznam použitých zkratk

KP	komunikační partner
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NNO	Nestátní nezisková organizace
PMS ČR	Probační a mediační služba České republiky
ÚP ČR	Úřad práce České republiky
VS ČR	Vězeňská služba České republiky
VTOS	výkon trestu odnětí svobody

Úvod

Motto: „ Zkušenost není to, co se vám stane. Zkušenost je to, jak naložíte s tím, co se vám stalo.“ (Aldous Huxley)

Touto prací bych ráda navázala na podobné téma, jaké jsem zpracovávala v bakalářské práci. Tehdy mě zajímalo, jak jsou podmíněně propuštěné osoby z VTOS schopny si najít práci. Výsledky výzkumu ukázaly, že čtyři z šesti dotazovaných pracovali, což z mého pohledu považuji za úspěch. Nyní si ovšem kladu otázku, co by se stalo, kdyby tyto osoby práci ztratily? Je tady riziko, že by nezvládly danou situaci a mohly se opět dostat do potíží, které by mohly vést až k překročení nezákonné hranice? Zajímá mě, jaká rizika podmíněně propuštění považují za navracející zpět do vězení. A protože jsem měla možnost vykonávat povinnou odbornou praxi na středisku probační a mediační služby, tak jsem byla zvědavá na názor samotných úředníků. Co považují za rizika recidivy a jak na ně nahlízejí.

Zároveň mě zneklidňuje číslo celkového počtu vězněných osob, které se pomalu blíží hodnotě stejné, která byla před amnestií vyhlášena 1. 1. v roce 2013 tehdejším prezidentem Václavem Klausem. Přeplněnost věznic je pro stát velice finančně náročná záležitost, a tak se hledají stále nové způsoby, jak tuto problematiku řešit. Novela trestního zákoníku s účinností od 1. 1. 2010 zavádí do systému trestů i tresty alternativní, mezi něž je zařazen i trest domácího vězení. Jedná se o řešení, které by mohlo snížit počet vězněných osob. Pachatel vykonává svůj trest v domácím prostředí, což má mnoho výhod, kdy neopouští svoji rodinu, nepřichází o pracovní návyky, pracuje a je tak ekonomicky aktivní. Velmi diskutované téma je, jak zajistit kontrolu domácího vězení. Doposud ji vykonává namátkově PMS. Nyní se jedná o zavedení nového nástroje kontroly, o tzv. elektronickém monitoringu. Pachatel by tak byl pod neustálou kontrolou, tím by se výkon trestu domácího vězení stal účinnějším.

Mezi nové nástroje, které by měly přispět ke snížení přeplněnosti věznic lze zařadit i tzv. probační domy. Je to způsob, jak osoby podmíněně propuštěné z VTOS postupně opět zařadit do běžného života a zároveň tak ochránit společnost a samotné pachatele před možnou recidivou.

V současné době probíhá u nás v ČR jediný pilotní projekt v azylovém domě pro muže v Ostravě - Koblově, zřizován nevládní, nepolitickou a neziskovou organizací Nová šance, z.s. V praxi se jedná především o absolvování sociálně terapeutických programů, které by mohly navazovat na programy zacházení uplatňované ve VTOS.

Zda tato opatření povedou ke snížení kriminální recidivy, to je velký otazník. Práce seznamuje s názory úředníků PMS a možných budoucích uživatelů.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Vymezení pojmů

1.1.1 Kriminální recidiva

Pojem recidivy, který se užívá ve více vědních oborech (např. v medicíně) znamená, jak citují Petráčková, Kraus (1995, s. 650) „*opakování něčeho, co již minulo.*“

Recidiva z latiny *recidivus* znamená *znovu se vracějící*, právnicky jde o skutečnost, kdy se jedinec, který byl pro trestný čin již soudem potrestán, dopustil dalšího trestného činu. Při výměru trestu je recidiva obecně hodnocena jako přitěžující okolnost (Edelsberger, 2000, s. 296).

Netík (2005) uvádí, že výstižnější v oboru kriminologie je užívat termín kriminální recidiva. Informuje o existenci jiných synonymických pojmech, které se užívají v anglosaské odborné literatuře: chronický pachatel (chronic offender), zločinec ze zvyku (habitual offender), kriminální životní (criminal lifestyle) styl či kriminální kariéra (criminal career).

Kriminální recidivu dle Marešové (2014) lze rozlišit ze tří pohledů: trestněprávního, kriminologického a penologického. Ve smyslu trestního práva se recidivou rozumí spáchání nového trestného činu poté, co byl pachatel již za předchozí trestný čin pravomocně odsouzen. Kriminologické pojetí recidivy vyjadřuje opětovné spáchání trestného činu bez ohledu na to, zda byl pachatel za předchozí čin již odsouzen nebo vůbec stíhán. Třetí pojem recidivy penologický je naplněn tehdy, kdy je tatáž osoba nejméně podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody.

Suchý (in Marešová, 2011) rozlišoval pojmy obecná kriminální recidiva, která se vztahuje k opakování trestné činnosti jako takové, a speciální kriminální recidiva vztahující se k opakování konkrétního druhu trestného činu.

Při posuzování intenzity kriminální recidivy (délka intervalu mezi jednotlivými odsouzeními) používal Suchý pojmu trvalá a dočasná recidiva.

1.1.2 Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

„Po výkonu poloviny uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody může soud odsouzeného podmíněně propustit na svobodu“ (§ 88 zákona č. 40/2009 Sb.).

Je nutné ovšem splnit, jak uvádí Grepl (2012), i následující podmínky:

- odsouzený svým chováním a plněním povinností prokázal ve výkonu trestu polepšení,
- očekává se, že odsouzený povede řádný život nebo soud přijal záruku za dovršení nápravy odsouzeného.

Jestliže odsouzený vykonal polovinu uloženého trestu odnětí svobody tzv. „půlku“, pak má právo dle trestního zákoníku požádat o podmíněné propuštění. Nebezpeční recidivisté nebo pachatelé odsouzení k výjimečnému trestu mohou však požádat o podmíněné propuštění až po uplynutí dvou třetin trestu. Jestliže ředitel věznice k žádosti o podmíněné propuštění přiloží kladné doporučení, pak může být odsouzený propuštěn ještě dříve než po uplynutí poloviny trestu (Matoušková, 2010).

1.1.3 Výkon trestu odnětí svobody

Trest, jak cituje Hála (1999, s. 7) Nessoovu definici, *„je záměrné způsobení újmy (utrpení, bolesti) provinilci.“* Novelou trestního zákona z roku 1990 byl v České republice zrušen trest smrti, tudíž za nejvyšší trest u nás je považován trest doživotí, kdy po odpykání nejméně dvaceti let je možné podmíněné propuštění a pak následuje trest odnětí svobody (Hála, 1999).

Trest odnětí svobody má tyto účely:

- ochrana společnosti před omezováním práv jiných lidí jedinců s kriminálním chováním,
- změna chování delikventa a odrazení od páčání další trestné činnosti (Vágnerová, 2008),
- sociální reintegrace odsouzeného, úspěšně se začlenit do společnosti „na svobodě“ (Otmarová, 2008).

Odsouzený, který si odpykává trest odnětí svobody, má tak ve věznici prostor k očištění zpytování svědomí, má možnost vyrovnat se s pocitem viny a přijmout odpovědnost za svůj čin (Hála, 1999).

1.2 Statistické údaje

1.2.1 Celkový počet podmíněných propuštění v letech 2010 až 2014

Tabulka 1: Celkový počet podmíněných propuštění v letech 2010 až 2014

Rok	Celkem propuštěných osob	Podmíněně propuštěných bez dohledu	Podmíněně propuštěných s dohledem
2010	4375	2936	1439
2011	4109	2932	1177
2012	4658	3260	1398
2013	2835	1734	1101
2014	2326	1368	958

Zdroj: Statistická ročenka VS ČR, 2010 - 2014

Z tabulky 1 je patrné, že celkový počet podmíněně propuštěných osob z VTOS má tendenci se snižovat.

1.2.2 Členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody za rok 2014

Tabulka 2: Členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody

Počet výkonů trestů	Muži	Ženy	Celkem
0	4 569	516	5 085
1	3 399	217	3 616
2	2 345	129	2 474
3	1 649	72	1 721
4	1 165	44	1 209
5	749	15	764
6	508	9	517
7	339	8	347
8	244	5	249
9	117	2	119
10	86	2	88
více než 10	241	3	244

Zdroj: Statistická ročenka VS ČR, 2014

Tabulka 2 popisuje, jak výrazně odlišné jsou celkové počty recidivujících mužů v roce 2014 (cca 11 tis. osob) od celkového počtu recidivujících žen (cca 500 osob), tak rozdíl v četnosti výkonu trestů odnětí svobody u jedinců - mužů od četnosti žen.

Což znamená rozdíl nejen v kvantitě, ale i v kvalitě penologických recidivistů. Jedná se o tzv. penologickou recidivu viz pododíl 1.1.1.

1.2.3 Podíl recidivistů na stíhaných osobách od roku 2008 do 2014

Tabulka 3: Podíl recidivistů na stíhaných osobách

Rok	Celkem stíháno osob	Z toho recidivistů, %
2008	122 053	53 321 43,7
2009	123 234	56 593 45,9
2010	112 479	53 405 47,5
2011	114 975	55 717 48,5
2012	113 024	56 488 49,9
2013	117 670	61 934 52,6
2014	114 608	61 020 53,2

Zdroj: Policejní statistické přehledy kriminality, 2009 - 2015

Z tabulky 3 je zjevné, že vždy je vhodné porovnávat trendy vývoje zastoupení recidivistů mezi pachateli za delší časové období a to nejen jejich procentní podíl, ale i skutečný počet.

V roce 2008 je celkový počet stíhaných osob vyšší než za rok 2014, ale podíl recidivistů z celkového počtu byl v roce 2008 nižší než v roce 2014. Vzhledem k výrazným změnám současného trestního zákonodárství, jako je kriminalizace nových a dekriminalizace delší dobu kriminalizovaných jednání, pak dochází automaticky ke zvyšování zastoupení prvopachatelů mezi všemi trestně stíhanými osobami na úkor recidivujících pachatelů (Blatníková, 2011). Např. Blatníková (2011, s. 46) cituje, že „v roce 2007, kdy bylo kriminalizováno řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění a naopak v roce 2010, kdy bylo dekriminalizováno.“

1.2.4 Statistické údaje k amnestii a aktuálnímu stavu vězňů

Tabulka 4: Údaje k amnestii a aktuální stav vězňů

Celkový stav vězňů k 1. 1. 2013	Stav propuštěných na amnestii k 4. 3. 2013	Celkový stav vězňů k 9. 3. 2016
22 638	6 443	21 563

Zdroj: VS ČR, Informace k amnestii, Rychlá fakta, 2014, 2016

Dne 1. ledna 2013 vyhlásil tehdejší prezident republiky Václav Klaus amnestii u příležitosti 20. výročí vzniku samostatné České republiky (Pražský hrad, 2014). Jak je možné vidět v tabulce 4, celkový stav vězňů letošního prvního čtvrtletí se pomalu přibližuje k celkové hodnotě vězněných osob před amnestií roku 2013.

1.3 Vybrané nástroje prevence recidivy

1.3.1 Programy zacházení

Programy zacházení jsou hlavním nástrojem výchovného působení na odsouzené a jsou považovány za jednu z hlavních priorit činnosti Vězeňské služby (Suchá, Valeš, 2008). Pomocí těchto programů, které jsou právně vymezeny zejména v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a ve vyhlášce č. 345/1999 Sb. řád výkonu trestu odnětí svobody, má docházet k resocializaci odsouzených (Biedermanová, Petras, 2011).

Zacházení s odsouzenými se uskutečňuje v souladu s Evropskými vězeňskými pravidly neboli vězeňskými standardy, kdy se u nás v ČR začala v devadesátých letech transformovat Vězeňská služba. Vznikla nová koncepce tzv. Humanizace vězeňství, která si stanovuje za hlavní cíl zacházet s odsouzenými tak, aby docházelo k jejich rozvoji smyslu pro odpovědnost, k podpoře postojů a dovedností, což by zvyšovalo po propuštění z VTOS úspěšnou reintegraci jedinců do společnosti (Hála, 2007).

Dochází tak k aktivnímu naplnění času stráveného ve věznici, kdy se odsouzenému zhotovuje tzv. individuální program zacházení, který je nastaven dle konkrétních specifik, rizik a potřeb jednotlivce. Program je založený na komplexní zprávě o odsouzeném, zpracované při nástupu do výkonu trestu, která obsahuje psychologická, sociální, pedagogická a lékařská posouzení a doporučení (Suchá, Valeš, 2008).

Při nástupu do VTOS se zhotovuje tzv. penitenciární diagnóza zachycující bio - psycho - socio - duchovní stav jedince. Na základě této diagnózy by mělo dojít k RISK ASSESSMENT, jak definuje Hála (2007, s. 83), „*k vyhodnocení podstatných nebezpečí, rizik, problémů, obtíží a překážek, které v začátku výkonu trestu odnětí svobody brání budoucí dobré reintegraci odsouzeného do demokratické společnosti.*“

Program zacházení se skládá z pěti povinných i dobrovolných aktivit:

1. pracovních - zaměstnávání, povinné brigádnické práce bez nároku na odměnu, pracovní terapie pod vedením terapeuta,
2. vzdělávacích - dokončení základního vzdělání, střední odborné vzdělání, rekvalifikační kurzy,
3. speciálně výchovných - sportovní, pohybová terapie, arteterapie, psychoterapie, sociálně - právní poradenství,
4. zájmových - volnočasové aktivity,
5. utváření vnějších vztahů - udržování kontaktů s rodinou, s probačním úředníkem, se sociálním kurátorem, udržování přehledu o vnějším světě (Suchá, Valeš, 2008).

Naplňování stanovených aktivit odsouzeného se průběžně kontroluje, vyhodnocuje a mění podle aktuálních potřeb a možností jedince (Suchá, Valeš, 2008). Hlavním cílem zacházení s odsouzenými je od samého počátku výkonu trestu orientace na budoucí propuštění (Hála, 2005).

Na realizaci programů zacházení s odsouzenými se podílí: speciální pedagog, pedagog volného času, psycholog, vychovatel a sociální pracovník, který např. sám osobně organizuje alespoň jednu aktivitu programu zacházení, a to v oblastech skupinového sociálního poradenství nebo v oblastech zájmových aktivit vedoucích k získání

sociálních dovedností. Sociální pracovník spolupracuje s Probační a mediační službou ČR, sociálními kurátory, státními orgány a neziskovými organizacemi (Lesářová, 2008).

1.3.2 Hodnocení potřeb a rizik

Nástroj hodnocení potřeb a rizik (risk and needs assessment) se využívá u PMS např. v rámci soudně nařízeného dohledu nad pachatelem. Vypracuje se strukturovaný popis kroků, jež musí pracovník PMS udělat, aby u hodnocené osoby zjistil její silné stránky a naopak slabé oblasti, ve kterých bude potřebovat podporu a pomoc. Tento postup je pak velmi efektivní, pokud se provádí opakovaně a je do něho aktivně zapojena hodnocená osoba. Pracovník PMS se po vyhodnocení potřeb může zaměřit na oblasti, v nichž jsou nezbytné pozitivní změny (Matoušková, 2010).

PMS ČR ve spolupráci s Vězeňskou službou a několika externě působícími odborníky vytvořila v roce 2004 pracovní skupinu, která se tímto tématem zabývá doposud. Předpokládá se, že se vytvoří hodnotící nástroj pro VS pro použití při zařazování odsouzených do diferenciačních stupňů ve věznici, stanovení náplně programu zacházení, zpracování hodnocení odsouzených při podmíněném propuštění. Pro PMS jako nástroj při zpracování zprávy před rozhodnutím, přípravě sestavení probačního plánu dohledu, přípravě na zahájení kontroly trestu obecně prospěšných prací a trestu domácího vězení (Matoušková, 2010).

První česká verze byla vytvořena v pilotním projektu v letech 2007 - 2008, ve vybraných věznicích a střediscích PMS pod názvem SARPO - souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených. Novým nástrojem bylo hodnoceno 500 odsouzených, jak ve věznicích, tak i na střediscích PMS. Pracovníci kladně hodnotili to, že mají možnost využít strukturovaného postupu, tak získat více informací o situaci pachatele. Projekt však odhalil nutnost více proškolovat a kontrolovat pracovníky, aby lépe porozuměli celému procesu hodnocení. Došlo se k závěru, že nestačí umět riziko pachatele vyhodnotit, ale je i nutné umět nalézt řešení, kterým lze riziko snížit (Matoušková, 2010).

1.3.3 Alternativní tresty

Za alternativní tresty lze považovat všechny tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody a s izolací pachatele od společnosti, ovšem předpokládá se, že značná část pachatelů je méně narušena a není proto nutné je izolovat od společnosti (Černíková, 2005).

V lednu 2010 vstoupil v platnost nový trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.) v němž jsou zakotveny prvky preventivního charakteru, které kladou důraz na integraci pachatele v jeho přirozeném sociálním prostředí, což vede k vyloučení kriminogenního vlivu vězeňské populace (Čádová, 2010).

Mezi alternativní tresty se řadí:

- trest obecně prospěšných prací,
- trest domácího vězení,
- trest podmíněného odsouzení s dohledem,
- trest podmíněného propuštění z VTOS s dohledem - parole (viz. pododdíl 1.1.2)
- peněžitý trest (Karabec, 2004)
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (Talandová, 2010).

Trest obecně prospěšných prací

Jednou z nových forem zacházení s pachateli méně závažných trestných činů je trest obecně prospěšných prací. Byl zakotven do našeho trestního zákona č. 152/1995 Sb.

(§ 45) provedenou novelou s účinností od 1. 1. 1996, jako samostatný druh trestu (Černíková, 2005). Podle zahraničních zkušeností jsou hlavní předností ukládání tohoto trestu spatřovány v uvolnění místa ve věznicích pro těžší zločince, ve snížení nákladů na výkon trestu, větší zapojení veřejnosti do procesu resocializace pachatele a zvyšuje se zájem občanů o způsoby zacházení s pachateli (Karabec, 2004). Hála (2007) však uvádí, že je velice důležité vědět komu uložit tento trest a komu nikoliv.

Problém vidí v přidělení vhodné práce, kdy je nutné brát zřetel na zdravotní stav pachatele, na jeho případné zdravotní kontraindikace.

Trest domácího vězení

Nový trestní zákoník (§ 60, § 61 TZ) definuje trest domácího vězení takto: Nestanoví-li soud v rozsudku jinak, spočívá trest domácího vězení v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20:00 hodin do 05:00 hodin, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění (zákon č. 40/2009 Sb.).

Kontrolu má zajišťovat probační úředník namátkově nebo by mělo být zavedeno elektronické sledování za použití tzv. náramků (Černíková, 2005) - viz. pododíl 1.3.4.

Trest domácího vězení, uvádí Karban (2013), se až na výjimky považuje za nejpřísnější alternativní trest, který se ukládá zejména v případech opakované trestné činnosti (krádež, zanedbávání povinné výživy atp.) nebo opakovaného porušování rozhodnutí soudu či jiného orgánu výkonné moci (maření výkonu úředního rozhodnutí).

Trest podmíněného odsouzení odnětí svobody s dohledem

Tento alternativní trest, píše Karabec (2004), byl zaveden s účinností od 1. 1. 1998 (zákon č. 253/1997 Sb.). Umožňuje individualizaci v přístupu soudů k trestání pachatelů méně závažné trestné činnosti, jedná se o typickou formu tzv. probace (Černíková, 2005). Kdy probace pochází od latinského probare, což znamená zkoušet, ověřovat, dohlížet (Tesař, 2010). Výkon trestu odnětí svobody lze podmíněně odložit na 3 roky a soud obligatorně vysloví nad pachatelem dohled. Od 1. 1. 2001, kdy nabyla účinnosti novela trestního zákona, je přesně vymezen obsah a účel probačního dohledu¹.

¹ Před rokem 2001 trestní zákon blíže nespecifikoval obsah pojmu dohled, výslovně nestanovil, kdo jej má vykonávat.

Dohled nad pachatelem provádí úředník PMS (viz pododdíl 1.4.1), účelem je sledování a kontrola chování pachatele, který je povinen pravidelně docházet na konzultace, spolupracovat při vytváření plánu probačního dohledu a dodržovat podmínky uložené soudem (Černíková, 2005).

Peněžitý trest

Peněžitý trest je vhodnou alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody (§ 53 TZ). Umožňuje široké uplatnění i u závažnějších forem trestné činnosti, pro jeho velké rozpětí od 2 000 Kč do 5 000 000 Kč. Představuje velmi účinnou sankci, protože znemožňuje pachateli realizovat např. zahraniční dovolenou, koupi nemovitosti atd. (Karabec, 2004). Ale jak uvádí Hála (2007), jeho uložení má smysl jen u solventních pachatelů, kteří jsou schopni tuto sankci zaplatit.

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Jedná se o nově zavedený alternativní trest od 1. 1 roku 2010, který je určen zejména problémovým fotbalovým fanouškům a pachatelům dopouštějících se trestné činnosti v souvislosti s konáním sportovních, kulturních a jiných akcí. Zajištění výkonu tohoto trestu je v kompetenci PMS ve spolupráci s Policií ČR a organizátory zakázaných akcí (Talandová, 2010).

1.3.4 Elektronický monitoring v zahraničí

V evropských zemích je využíváno elektronické sledování v rámci trestní justice již od devadesátých let minulého století, a to různými způsoby, které se v jednotlivých zemích liší (Albrecht, 2016).

Existují zde tři hlavní skupiny programů:

- front door programy (programy nahrazující vazbu, druh trestu, součást podmínek alternativních trestů),
- back door programy (programy před a po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody),
- ostatní programy (např. využití elektronického sledování v oblasti přistěhovalecké politiky v Anglii či ke kontrole uvnitř věznic ve Švédsku) (Wennerberg, Pinto, 2016).

Jelínek (2009, s. 375) uvádí, že „*S elektronickým sledováním se započalo v USA na počátku 80. let a v současné době se realizuje ve 12 evropských státech, přičemž nejrozšířenější je patrně v Anglii a Walesu.*“ Přičemž v těchto dvou posledních zmiňovaných zemích spolu s Portugalskem a Skotskem se elektronické sledování využívá v rámci alternativních opatření za vazbu (Wennerberg, Pinto, 2016). Jelínek (2009) konstatuje, že v současné době existují dvě základní formy sledování a to buď prostřednictvím elektronického náramku propojeného s řídicí jednotkou v bytě odsouzeného nebo prostřednictvím vysílačky umístěné na jeho těle.

Např. na Slovensku, popisuje Vrobelová (2015), funguje systém na základě technologického řešení centrálního monitorovacího systému a kontrolních zařízení. Těmito zařízeními jsou osobní identifikační zařízení (takzvaný náramek), domácí monitorovací stanice, dvouprvkový GPS monitoring (náramek + GPS zařízení), zařízení pro chráněnou osobu, zařízení pro probačního a mediačního úředníka a rovněž systém telefonického ověřování přítomnosti.

Anglie, Wales, Holandsko a Švédsko byly prvními zeměmi, jež zavedly elektronické sledování jako hlavní trest, též jako porozsudkový nástroj a prostředek sloužící při dřívějším propuštění z vězení nebo jako alternativu k předsoudní vazbě. Následovala Francie, Belgie, Skotsko, Švýcarsko, Španělsko, Portugalsko, Dánsko, Norsko, Irsko a Itálie. Dále byla přijata legislativa vztahující se k elektronickému sledování v Rakousku a v některých zemích východní Evropy. První zemí v Německu, která přijala elektronické sledování na pokusné bázi, bylo Hesensko (Albrecht, 2016).

V zahraničí se elektronický monitoring využívá také v předsoudní fázi trestního řízení (tedy v přípravném řízení). Jeho smyslem je zaručit, že se pachatel dostaví k jednání soudu a zároveň funguje jako prevence před pácháním dalších trestných činů po dobu, než bude pachatel postaven před soud (Ashworth, 1998).

Aspekty elektronické kontroly

Mezi pozitivními aspekty elektronického sledování lze zahrnout nejčastěji zmiňovanou nižší nákladnost oproti jiným sankcím. Toto však platí obecně ve vztahu k opatřením spojeným s odnětím svobody. Pokud jde ale o srovnání s náklady na výkon jiných alternativních opatření, záleží vždy na podobě konkrétního programu (Albrecht, 2016).

Další výhodou využití elektronického sledování by měla být možnost poměrně efektivně a přitom šetrně ovlivňovat chování odsouzeného (Hořák, 2005). Protože, jak popisuje Zeman (2010), elektronická kontrola dává šanci vstřípit pachatelům určité návyky a naučit je pravidelnému dennímu režimu nikoliv v nápravném zařízení, ale v jejich vlastním prostředí. Je možné se setkat i s teorií, že pachatel nacházející se tímto způsobem pod kontrolou společnosti v domácím prostředí, je silně motivován k dodržování denního režimu a k proměně v řádného občana.

Ve Švýcarsku v 90. letech minulého století byl realizován pilotní projekt trestu obecně prospěšných prací a po r. 2000 projekt elektronického sledování. Výsledky hodnocení účinnosti uvedených opatření z hlediska recidivy v porovnání s účinností krátkodobých trestů odnětí svobody nejsou pro alternativní opatření až tak přehnaně příznivé.

Bylo zjištěno, že účinnost trestu obecně prospěšných prací je na srovnatelné úrovni s účinností trestu odnětí svobody, a účinnost elektronického sledování je jen mírně vyšší (Zeman, Diblíková, 2010). Je nutné mít na paměti, že snižování recidivy je jen jedním z možných kritérií účinnosti opatření využívajících elektronické sledování. Jako další kritéria přicházejí v úvahu např. změna postojů pachatele či obecněji účinky na pachatele, dopady na jeho okolí či vliv na širší veřejnost (Zeman, 2010).

Ovšem tento způsob kontroly odsouzených bývá někdy vnímán jako součást snahy státu a justice zasahovat pomocí rychle se rozvíjejících technologií do soukromé sféry občanů. Argumenty proti užívání domácího vězení jako alternativního trestu jsou živeny obavami z tzv. net widening efektu. Jde o to, že soudy mohou podle kritiků systému upadnout v pokušení používat domácí vězení nikoli jako alternativu k podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, ale naopak jako alternativu k podmíněnému odsouzení, čímž v důsledku dochází k zostření represe (Vejvodová, 2016).

Elektronický monitoring na Slovensku

Vrobelová² (2015) říká: *„Slovenská veřejnost kladně přijímá fakt, že pachatelům méně závažných trestných činů stát nebude „platit pobyt“ ve vězení.“* Projekt ESMO tedy není jen o řešení domácího vězení, ale pamatuje i na oběti trestné činnosti, konkrétně na oběti domácího násilí. Vrobelová (2015) vysvětluje: *„Nestačí totiž jen dostat násilníka ven z bytu, ale chceme, aby se oběť cítila bezpečně, a tudíž abychom měli technologii, která nám signalizuje porušení zákazu přiblížení.“*

Přípravu návrhu zákona zajišťovala pracovní skupina vytvořená ministrem spravedlnosti, v níž měly zastoupení i jiné ústřední orgány státní správy, jako jsou soudy, prokuratura, probační a mediační úředníci, Sbor vězeňské a justiční stráže, stejně jako akademická obec či advokátní komora (Vrobelová, 2015).

² vedoucí služebního úřadu Ministerstva spravedlnosti SR a předsedkyně řídicího výboru projektu elektronického systému monitoringu osob (ESMO)

1. 1. 2016 se přesně po deseti letech od nabytí účinnosti nových právních předpisů zavádí do praxe projekt Elektronického systému monitoringu osob. Hlavním cílem je více prosadit alternativní trest domácího vězení, který soudci do této doby nechtěli moc udělovat. Slovensko se tak zařadilo mezi třicet zemí světa, které elektronické sledování osob využívá (Sme domov, 2016).

Za výhody označil slovenský ministr spravedlnosti Tomáš Borec snížení státních finančních prostředků, protože pobyt odsouzeného ve vězení stojí stát 30 eur denně. U soudem nařízeného domácího vězení by měly náklady klesnout na jednu desetinu (3,08 eur denně), kdy polovinu z toho zaplatí samotný odsouzený. Očekává se též odlehčení přeplněných věznic, vysvětluje Borec (Sme domov, 2016).

1.3.5 Elektronické sledování v ČR

V ČR se elektronické sledování (electronic monitoring) dostalo do našeho právního řádu v souvislosti se zavedením trestu domácího vězení (viz pododdíl 1.3.3), jako nový druh trestu, který zavedl nový trestní zákoník s účinností od 1. ledna 2010 (§ 60, § 61 TZ). Tento druh sledování v systému trestní justice má ve světě již poměrně dlouhou tradici (Zeman, 2010).

Kontrolu výkonu trestu domácího vězení zajišťuje podle ustanovení § 334b trestního řádu PMS ČR ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému, který umožňuje detekci pohybu odsouzeného nebo namátkovou kontrolou prováděnou probačním úředníkem (trestní řád, 141/1961 Sb.).

Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb. stanovuje, že spolupráce PMS s provozovatelem elektronického kontrolního systému spočívá převážně v:

- instalaci a deinstalaci elektronického kontrolního systému v místě výkonu trestu domácího vězení,
- instalaci a deinstalaci technického zařízení na těle odsouzeného,
- poučení odsouzeného o fungování elektronického kontrolního systému a o nepřipustnosti jakýchkoli zásahů do tohoto systému ze strany odsouzeného a dalších neoprávněných osob,
- sledování odsouzeného v určeném místě po stanovenou dobu elektronickým kontrolním systémem,
- prověření dostupnosti a funkčnosti elektronického kontrolního systému,
- evidenci zaznamenaných případů nepřítomnosti odsouzeného v místě a čase výkonu trestu domácího vězení (vyhláška č. 456/ 2009).

Čádová (2014) uvádí, že 64 % soudců a 74 % státních zástupců je přesvědčeno, že trest domácího vězení nebude efektivní, dokud nebude zaveden elektronický monitoring vězňů. Probační pracovníci kontrolují uložení trestu nepravidelně a namátkově. V různou denní nebo noční dobu kontrolují, zda je odsouzený na svém místě. *„Přes všechnu naši snahu zůstává naše kontrola jen v mezích lidských možností.“* Proto velmi podporujeme zavedení elektronického monitoringu. V současné době realizuje přípravu tohoto systému odborná pracovní skupina EMSON, kterou tvoří zástupci Ministerstva spravedlnosti, Probační a mediační služby ČR, Vězeňské služby ČR a Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. Hlavním cílem pracovní skupiny je příprava podkladů k realizaci veřejné zakázky na zavedení elektronického monitorovacího systému pro trestní justici (Právní prostor, 2014).

Po loňském neúspěšném výběrovém řízení, do něž se nepřihlásil žádný zájemce, vypisuje ministerstvo spravedlnosti a PMS ČR tendr na dodavatele elektronického monitorovacího systému pro trestní justici znovu, informuje Vejvodová (2016) a současně dodává, že *„tentokrát zvolili formu tzv. soutěžního dialogu.“*

1.3.6 Probační domy

V Kanadě a Velké Británii, jak uvádí Štern (2010), jsou součástí parole Domy na půl cesty tzv. Half Way Houses, Probation Hostels, kde mají propuštění povinnost na určitou dobu bydlet za účelem průběžné kontroly chování na svobodě. V obou zemích jsou tyto aktivity financovány státem, ale zajišťovány nevládními organizacemi.

V Nizozemí byla v roce 1981 založena organizace Exodus, která pomáhá lidem po výkonu trestu se začleněním do společnosti tím, že nabízí poradenství v oblasti bydlení, práce, vztahů a smyslu života. Tato následná péče je velice významná, proto aby osoby propuštěné z vězení, které nemají často žádné zázemí, domov a práci se nevracely ke zločinu, ale dostaly novou šanci žít řádným životem. Organizace zřizuje domy, kde na začátku roku 2011 bylo ubytováno 220 osob. Každý dům Exodus má maximálně 20 pokojů. Organizace zaměstnává 230 zaměstnanců a 1 800 dobrovolníků. Do projektu nejsou přijímáni žadatelé, kteří mají problémy se závislostí, vážné psychické problémy a chovají se agresivně. Pobyt předčasně ukončí 40 % ze 400 obyvatel Exodu z důvodu porušení základních pravidel, nejčastěji se jedná o přestupky, užívání alkoholu, drog nebo hrubé porušení domovního řádu. Zaměstnanci jsou pak povinni o všem informovat probačního úředníka. Je prokázáno, že tento projekt je úspěšný, prováděný výzkum ukázal, že obyvatelé Exodu se na kriminální dráhu vrací méně než bývalý průměrný vězeň (Barochová, 2012).

V České republice probíhá od října 2015 ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti, PMS ČR a NNO Novou šancí, pilotní projekt Probační dům, zaměřen na podmíněně propuštěné muže z VTOS (Nová šance, 2016).

Cílem tohoto projektu je podpora a facilitace osob propuštěných z VTOS, ochrana společnosti před recidivou a bezdomovectvím. Jedná se o poskytnutí navazující postpenitenciární péče po propuštění z VTOS, prevence recidivy, odborné působení v rizikových oblastech klienta, včasná pomoc prostřednictvím zajištění základních lidských potřeb (jako je vytvoření zázemí, sociální jistoty osvojení pracovních návyků, získání stabilního zaměstnání, možnost rekvalifikace, doplnění vzdělání....).

V praxi by mělo jít především o sociálně terapeutické programy, které by mohly navazovat na programy zacházení uplatňované ve VTOS tak, aby byla zachována kontinuita práce s klientem i po propuštění (Nová šance, 2016).

Jak zmiňuje Čádová (2014), právě zkušenosti z praxe ukazují, že těmto osobám chybí téměř vše. Bydlení, sociální zázemí, zaměstnání, jsou zadlužení a mnohdy závislí na drogách. Nemají se kam vrátit a kam jít spát. Tato situace je pro ně bludný kruh, který většinou vede k recidivě. Nejrizikovější je přitom období prvních šesti měsíců na svobodě. Pro propuštěné to může být lékem na recidivu a pro společnost větší ochrana.

Probační domy budou poskytovat osobám podmíněně propuštěným z VTOS komplexní odborné sociální služby, které tak naplní požadavek uložení omezení či povinnosti dle § 48, odst. 4 trestního zákona (Nová šance, 2016).

V současné době se jedná o jeden Probační dům v Ostravě s kapacitou dvaceti lůžek. Provozovatelem je nestátní nezisková organizace (dále též NNO) Nová šance, z. s. Nabídka služeb je poměrně lákavá, ale nese s sebou přeci jenom i jistá negativa, z nichž mají odsouzení obavy, a to zejména ve formě „nuceného“ pobytu (nařízeno soudem) a plnění stanoveného programu (VS ČR, 2015).

Pokud se odsouzení přihlásí do projektu, zavazují se k dodržování podmínek a pravidel, která jim nabízí ubytování v probačním domě s komplexní odbornou sociální službou. Mezi podmínky poskytnutí ubytování v probačním domě patří například: povinnost podrobit se dechové zkoušce na přítomnost alkoholu a omamných látek, podílet se finančně na úhradě nákladů, spojených s ubytováním, ale i zákaz kouření v probačním domě, zákaz užití jakéhokoliv fyzického násilí, zákaz vlastnit, přechovávat a užívat jakoukoliv zbraň, povinnost plnit sestavený individuální plán (VS ČR, 2015).

Probační dům mimo ubytování, pomoc při zajištění stravy, ošacení, podmínek pro osobní hygienu, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí poskytuje i duchovní služby, psychosociální trénink, pomoc při nácviu pracovních návyků a dovedností, podporu při získávání kvalifikace, rekvalifikace a zaměstnání a informačně poradenský servis (VS ČR, 2015).

1.4 Subjekty zabývající se prevencí recidivy

1.4.1 Probační a mediační služba ČR

Probační a mediační služba vznikla přijetím zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2001. Organizační strukturu PMS ČR tvoří ředitelství a střediska působící v sídlech okresních soudů nebo jim naroveň postavených obvodních nebo městských soudů a střediska PMS působících v sídlech okresních soudů, které jsou současně sídly krajských soudů nebo městského soudu v Praze. V čele PMS ČR stojí ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Zaměstnanci PMS ČR jsou vysokoškolští úředníci s ukončeným magisterským studiem a odbornou zkouškou a asistenti starší 21 let (Hyková, 2008).

PMS ČR vychází ze součinnosti dvou profesí - sociální práce a práva, zejména trestního. Vzniká tak nová multidisciplinární profese v odvětví trestní justice. PMS si stanovuje tři základní cíle své činnosti: integraci pachatele, podporu poškozeného a ochranu společnosti (Štern, 2010). Její náplní práce je prosazování tzv. restorativních principů v oblasti trestní justice, jedná se o princip rovného přístupu k obviněnému a poškozenému. Pro pracovníky PMS není trestný čin jen porušení zákona, ale především konflikt mezi obviněným a poškozeným (Hrubeš, Kroftová, 2008).

Jednou z činností PMS ČR je agenda parole, která se zabývá jak přípravou stanoviska k podmíněnému propuštění, tak samotným výkonem dohledu nad podmíněně propuštěnými. Z vlastní iniciativy klienta (osoby ve VTOS) může pracovník PMS připravit tzv. stanovisko k podmíněnému propuštění. Probační úředník se snaží získat co nejvíce informací od klienta, z osobního spisu, od vychovatelů a sociálních pracovníků ve vězení, ale také od poškozených a členů rodiny odsouzeného klienta. Na základě těchto získaných informací, pak úředník PMS zpracovává stanovisko k propuštění klienta, a to s doporučením propuštění, popřípadě s uložením dohledu nebo s uložením jiných povinností (Hrubeš, Kroftová, 2008).

Součástí stanoviska jsou i výsledky analýzy rizik a potřeb klienta ve třech oblastech:

1. postoje odsouzeného k trestnému činu, jeho řešení a úhrada škody,
2. možná rizika recidivy,
3. potenciální ohrožení společnosti (Kroftová, Ouředníčková, 2005).

V případě, že jsou rizika recidivy a újmy příliš vysoká, propuštění se nedoporučuje.

Probační dohled

Soud může na základě podané žádosti o podmíněném propuštění rozhodnout a nařídít podmíněné propuštění spolu s uložením dohledu probačního úředníka na zkušební dobu v rozmezí jednoho až sedmi let (Hrubeš, Kroftová, 2008).

Pojem probace pochází z latinského *probare*, v překladu *zkoušet, ověřovat, dohlížet*. Probační úředník musí tedy dohlížet nad odsouzeným ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, nabízet mu individuální pomoc a působit na něj, aby vedl řádný život, vyhověl tak soudem uloženým podmínkám (Štern, 2010).

Probační úředník zpracovává probační program, jedná se o konkrétní plán dohledu, kam se uvádí délka zkušební doby, uložené povinnosti a omezení, které stanovil soud, dále jsou zde zaneseny další závazky spojené s dohledem (Kroftová, Ouředníčková, 2005).

Jsou to např. tyto závazky:

- povinnost, pravidelně docházet na předem domluvené konzultace,
- vést řádný způsob života,
- nepáchat žádnou trestnou činnost,
- splácet závazky,
- pracovat nebo si aktivně práci hledat.

Pokud by došlo k porušení těchto závazků a případné nespolupráci s probačním úředníkem, je tento povinen informovat příslušný soud a může také navrhnout podnět k proměně podmíněného propuštění odnětí svobody (Grepl, Sedláčková, 2012).

Probační úředník zpracovává pravidelné zprávy o průběhu dohledu, ve kterých hodnotí klientovu práci (například aktivní přístup a snahu o nápravu důsledků trestného činu) a motivaci žít řádným životem. Finálním výstupem je závěrečná zpráva o průběhu dohledu, ve které může probační úředník vyslovit doporučení soudu, aby mohlo být konstatováno, že se klient osvědčil, či nikoliv (Hrubeš, Kroftová, 2008).

1.4.2 Úřad práce České republiky

Jedním z řešení, jak čelit problému kriminální recidivy u lidí s trestní minulostí je, aby opět pracovali, a k tomu jim pomáhají, jak státní, tak i nestátní organizace. Mezi něž patří i Úřad práce ČR.

Úřad práce České republiky je správním úřadem s celostátní působností, který byl zřízen dnem 1. 4. 2011, zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů. Ministerstvo práce a sociálních věcí řídí ÚP ČR a je jeho nadřízeným správním úřadem. ÚP ČR tvoří generální ředitelství, krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu a kontaktní pracoviště. V čele ÚP ČR je generální ředitel, u krajské pobočky je to ředitel, na kontaktním pracovišti krajské pobočky je ředitel nebo vedoucí (Úřad práce ČR, 2016).

Správní řízení v působnosti ÚP ČR se řídí zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, a zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. ÚP ČR rozhoduje ve správním řízení v I. stupni. Odvolacím orgánem proti rozhodnutí ÚP ČR je MPSV (Úřad práce ČR, 2016).

Úřady práce jsou samostatnými subjekty územně organizovanými a plní čtyři základní funkce:

- informační - poskytují aktualizované přehledy o struktuře nabídky pracovních sil a vývoji na trhu práce na určitém území, o volných pracovních místech, mzdových požadavcích atd.,
- poradenskou - poskytují poradenství v oblasti právní, ekonomické, sociální, psychologické, pokud se jedná o pracovní uplatnění či rekvalifikaci,
- zprostředkovatelskou - zajišťují na základě evidence uchazečů o zaměstnání a evidence volných pracovních míst zprostředkování práce, zabezpečují pracovní místa osobám se zdravotním postižením, rekvalifikace a poskytují uchazečům v případě nezaměstnanosti a rekvalifikace hmotné zabezpečení,
- podnikatelskou - podílejí se na tvorbě nových pracovních míst a pracovním uplatnění uchazečů o zaměstnání, což je podpora drobného podnikání nebo zaměstnávání absolventů škol (Krebs, 2010).

Osoby propuštěné z vězení by se měly dostavit na ÚP v místě trvalého bydliště a v případě, že nemají zajištěnou práci, nejpozději do tří pracovních dnů se nechat zaregistrovat do evidence uchazečů o zaměstnání. Lze si zažádat o finanční podporu v nezaměstnanosti, pokud byl dotýčný jedinec zaměstnán alespoň 12 měsíců v posledních dvou letech nebo byl účasten na sociálním pojištění. Na kterémkoliv z ÚP si jedinec propuštěný z VTOS (pokud splňuje podmínky) může zažádat o dávky v oblasti státní sociální podpory, hmotné nouze i dávky pro osoby se zdravotním postižením. Pracovníci ÚP vyžadují po uchazečích v evidenci, aby dodržovali povinnosti, které jim vyplývají ze zařazení do evidence, a jsou to např. pravidelné konzultace, spolupráce, doložení omluvenky v případě nepřítomnosti na konzultaci (První kroky ke svobodě, 2013).

Úřady práce nabízejí:

- veřejně prospěšné práce - umožňují uchazečům o zaměstnání pracovat v době, kdy nemohou najít standardní práci, dostávají mzdu,
- veřejnou službu - realizují ji obce, uchazeč mzdu nepobírá, ale udržuje si aktivitu, od 1. 1. 2013 lze tuto službu nabídnout jen jako dobrovolnou aktivitu, může zahrnovat i dobrovolnictví,
- brigády - zaměstnavatel uzavře s uchazečem o práci dohodu o provedení práce nebo dohodu o pracovní činnosti,
- job kluby - pokud má uchazeč zájem, úřad práce ho zařadí do poradenského klubu, kde si osvojí zkušenosti, jak sepsat životopis, jak se připravit na pohovor s budoucím zaměstnavatelem, je mu umožněn přístup k tisku a internetu s pracovními nabídkami (První kroky ke svobodě, 2013).

1.4.3 Nestátní neziskové organizace

Do problematiky prevence kriminální recidivy se v poslední době velice často zapojují i nestátní neziskové organizace.

Rubikon je nestátní nezisková organizace, která působí v ČR od roku 1994 v oblasti prevence kriminality a efektivního řešení následků trestných činů. Cílem tohoto sdružení je pomáhat lidem s trestní minulostí, jak ve věznicích, tak mimo ně. Snaží se rozvíjet schopnosti osob se záznamem v trestním rejstříku k uplatnění na trhu práce a dosažení sociální a pracovní integrace. Součástí sdružení je i pracovní agentura Rubikon, která aktivně vyhledává vhodné zaměstnavatele pro klienty. Pomáhají také osobám, které řeší problémy související s jejich zadlužeností (Rubikon, 2016).

Homrová (Rubikon, 2016) vysvětluje: *„Snahou Rubikon Centra je zapojit lidi s trestní minulostí zpět do života, rozvíjet jejich konkurenceschopnost na pracovním trhu a posílit jejich ekonomickou situaci. A o tom, že se to daří, svědčí naše výsledky.*

V loňském roce se na naše služby obrátilo přes 1 500 klientů, přičemž třetina z nich hledala zaměstnání. Každý třetí klient jej našel a 75 % zaměstnaných klientů pokračuje v zaměstnání po zkušební době.“ Rubikon Centrum se v oblasti trestní justice resp. věnuje problematice výkonu alternativních trestů.

Od roku 2004 poskytuje službu Romský mentoring, jehož cílem je napomoci větší vykonatelnosti alternativních trestů u romských klientů. Klienta, kterému byl alternativní trest uložen, doprovází romský mentor, což je vyškolený příslušník stejné komunity. Jeho úkolem je vysvětlit odsouzenému, co uložený alternativní trest obnáší, jaké podmínky musí splnit a co mu hrozí, pokud to neudělá. „*Komunikační bariéra je jednou z hlavních příčin nevykonání alternativního trestu“*, uvádí Demner³ (Rubikon, 2015) Dále vysvětluje Demner (Rubikon, 2015), že: „*V praxi se setkáváme s tím, že klienti, kterým byl uložen alternativní trest nebo opatření, tomu často nerozumějí. Nevědí, co mají dělat, komunikovat s úřady se obávají, často mezi nimi kolují různé mýty. Trest pak řádně nevykonávají a může jim být přeměněn na trest odnětí svobody.“*

Nová šance, z. s.

Je dobrovolná, nevládní, nepolitická a nezisková organizace, působící na území České republiky, především v regionu Severní Moravy a Slezska. Zabývá se postpenitenciární péčí (resocializací), která se zaměřuje zejména na hledání účinných forem snižování recidivy a efektivnější adaptaci propuštěných mužů z výkonu trestu. Dále se zaměřuje i na pomoc lidem bez domova (Nová šance, 2016).

³ Řídí programy, které směřují ke zvýšení efektivity alternativních trestů Rubikon Centra.

Za branou, z. s.

Posláním nestátní neziskové organizace Za branou je pomáhat osobám, které se nacházejí ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody. Zejména se pak koncentrují na pomoc osobám, které se z VTOS vracejí a chtějí se zapojit zpět do společnosti (Za branou, 2016).

V centru zájmu sdružení jsou praktická témata, jako je zaměstnávání a ubytování. Lidé ve sdružení se drží kréda, že svoboda je cenná jen pro toho, kdo je aspoň trochu šťastný. Proto se také soustřeďují na zviditelňování vztahů a duchovního života osob se záznamem v rejstříku trestů. Specifikem organizace je postpenitenciární péče, kdy se klade důraz na vztahy odsouzeného k jeho rodině a blízkým lidem (Za branou, 2016).

2 CÍLE PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem empirické části práce je zmapovat výhody a nevýhody nástrojů využívaných v kontextu prevence recidivy u osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Prvním dílčím cílem je zjistit názory na zavedení nových nástrojů vedoucí ke snížení rizik recidivy. Druhým dílčím cílem je popsat hlavní rozdíly v rizicích recidivy z pohledu osob podmíněně propuštěných z VTOS a pracovníků probační a mediační služby.

2.2 Výzkumné otázky

V souvislosti se stanovenými cíli práce byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

1. Jaké nástroje jsou v souvislosti s eliminací recidivy preferovány pracovníky probační a mediační služby?
2. Jaká rizika recidivy považují pracovníci probační a mediační služby za nejzávažnější?
3. Jaká rizika recidivy považují osoby propuštěné z VTOS za nejzávažnější?

Jak píše Švaříček (2007, s. 69): „Výzkumné otázky tvoří jádro každého výzkumného projektu. Plní dvě základní funkce: pomáhají zaostřit výzkum tak, aby poskytl výsledky v souladu se stanovenými cíli, a ukazují také cestu, jak výzkum vést. Výzkumné otázky musí být v souladu se stanovenými cíli i výzkumným problémem.“

3 METODIKA PRÁCE

3.1 Použitá metodika

Pro realizaci sběru dat jsem použila kvalitativní výzkum, který se provádí, jak uvádí Hendl (2012), pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců. Hlavním úkolem kvalitativního výzkumu je docílit objasnění, zda lidé v dané situaci a prostředí pochopí, co se děje, proč se chovají určitým způsobem a jak si plánují své všednodenní činnosti.

Zvolila jsem metodu polostrukturovaného dotazování, které je charakterizováno definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání dat (Hendl, 2012). Jak uvádí Gavora (2010, s. 202) : „*Výzkumník má k dispozici rámcové otázky, ale nedrží se jich pevně.*“

3.2 Techniky sběru dat

K oběma výzkumům jsem použila techniku polořízeného rozhovoru, protože je třeba dosáhnout vzhledu do světa osoby, s níž je rozhovor veden, znát její názory, hodnoty, na kterých staví atd. (Smutek, Načeradský, 2013). Ve výzkumu č. 1 jsem vedla polořízený rozhovor s devíti klienty probační a mediační služby, z důvodu zachování anonymity a etické stránky neuvádím místo pracoviště, kteří jsou podmíněně propuštěni z VTOS na dohled probačního úředníka. Ve výzkumu č. 2 jsem použila rovněž polořízeného rozhovoru, v němž jsem se dotazovala osmi úředníků PMS Jihočeského kraje. Vzhledem k prostředí, tématům, cílům a dané situaci klientů jsem přesvědčena, že kvalitativní výzkum byl tou nejlepší metodou. Měla jsem možnost s komunikačními partnery navázat intenzivní, delší a hlubší vztah a proniknout tak více do jejich životních etap.

3.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor u výzkumu č. 1 je tvořen devíti klienty z probační a mediační služby, kteří jsou podmíněně propuštěni z VTOS na dohled probačního úředníka. Komunikační partnery jsem vybrala metodou účelového výběru, která je založena na potřebě získat klienty dobrovolně spolupracující a kteří jsou podmíněně propuštěni z VTOS na dohled. Použila jsem techniku účelového vzorkování, které je, jak uvádí Novotná (2010), založena na rozhodnutí badatele, jaký soubor (případ) je třeba zkoumat, aby byl zodpovězen výzkumný problém.

U kvalitativního výzkumu se nepoužívá náhodný výběr, ale v zásadě vždy záměrný. Záměrný způsob výběru je důležitý z důvodu, aby vybrané osoby a respondenti byli vhodní a měli potřebné vědomosti a zkušenosti z daného prostředí. V tomto případě mohou podat informačně bohatý a pravdivý obraz o něm samém (Gavora, 2000, s. 56).

Nejprve jsem oslovila za pomoci probační úřednice v období výkonu odborné praxe potencionální skupinu účastníků a bylo pouze na jejich vůli, zda se do výzkumu zapojí či nikoliv. Vybrala jsem devět oslovených klientů, kterým jsem samozřejmě zaručila anonymitu a přesně jim vysvětlila, jak bude nakládáno se získanými daty. Všechny rozhovory byly nahrávány na diktafon s písemným souhlasem komunikačního partnera (viz příloha C) v prostorech střediska PMS za přítomnosti probační úřednice.

Při výzkumu č. 2 jsem zvolila opět stejnou metodu i techniku výběru. Výběrový soubor tvoří úředníci PMS v Jihočeském kraji. Postup byl obdobný jako u výzkumu č. 1. Nejprve jsem oslovila potencionální komunikační partnery většinou telefonicky či elektronickou poštou. Získala jsem tak osm komunikačních partnerů, kteří mi dobrovolně a ochotně poskytli rozhovor. Objasnila jsem jim, proč s nimi povedu rozhovor a zajistila potřebnou anonymitu. Všechny rozhovory probíhaly v prostorách výkonu zaměstnání komunikačních partnerů.

3.4 Analýza dat

Pro realizaci výzkumu č. 1 jsem si sestavila okruh otázek, které jsem rozdělila čtyř oddílů. Uvedla jsem sociodemografické údaje komunikačních partnerů, zjišťovala jejich trestnou minulost, dále co považují za rizika recidivy a které by označili za nejzávažnější. Na konec mě zajímal jejich názor na zavedení probačních domů, a zda by využili nabídky po nějakou dobu setrvat v takovém zařízení.

U výzkumu č. 2 jsem použila stejného postupu. Sestavila jsem si čtyři oddíly otázek. Uvedla jsem identifikační údaje, dotazovala jsem se na možná rizika recidivy a jaká jsou z pohledu úředníků PMS nejzávažnější. Zjišťovala jsem, jaké nástroje úředníci využívají ke snížení rizik recidivy. Dotazovala jsem se na zavádění nových nástrojů, jaký názor mají komunikační partneři např. na elektronický monitoring či probační domy a ne jejich výhody a nevýhody.

Získaná data byla analyzována pomocí metody vytváření trsů. Ta slouží k tomu, abychom seskupili a navrhli určité výroky do skupin, jedná se např. o rozlišení určitých jevů, místa a případů (Miovský, 2006). Porovnávala jsem a zobecňovala získaná data z odpovědí komunikačních partnerů.

3.5 Realizace výzkumu

V říjnu roku 2015 jsem sestavila okruhy témat pro rozhovory s komunikačními partnery pro výzkum č. 1, pro klienty PMS. Vlastní výzkum jsem prováděla od listopadu do února 2016, na jednom pracovišti PMS v Jihočeském kraji. Jednotlivé rozhovory trvaly od 45 do 60 minut, nahrávala jsem si je na diktafon a částečně zapisovala do záznamových archů, které mám uložené v mém archivu. Koncepce položených rozhovorů s devíti komunikačními partnery z PMS je uvedena v příloze A.

Středisko PMS se nachází v Jihočeském kraji, bylo zřízeno v roce 2001, jsou zde zaměstnání tři probační úředníci, vždy byl jeden z nich přítomen u rozhovorů, které jsem vedla s komunikačními partnery. V době mého výzkumu bylo na středisku PMS evidováno 182 klientů.

V prosinci roku 2015 jsem sestavila otázky k polořízenému rozhovoru s osmi úředníky PMS v Jihočeském kraji pro výzkum č. 2. K rozhovorům došlo v období ledna až března 2016. Jednotlivé rozhovory trvaly přibližně 45 minut, zapisovala jsem si je na záznamové archy, které mám uložené v mém archivu. Koncepce rozhovorů je znázorněna v příloze B.

4 VÝSLEDKY

4.1 Výsledky rozhovorů s klienty PMS - výzkum č. 1

4.1.1 Sociodemografické údaje

Komunikační partner 1 je muž, romské národnosti, je 59 let starý, ženatý, má čtyři děti, žije v městském bytě, je v invalidním důchodu a má velice dobré vztahy se svými dětmi a širokou rodinou.

Komunikační partner 2 je muž, české národnosti, je mu 30 let, je ženatý, má dvě děti, bydlí v městském bytě, práci měl sjednanou již před výstupem z VTOS, pracuje jako tesař. Muž má velmi pevný vztah s jeho babičkou, bohužel s rodiči se nestýká.

Komunikační partner 3 je žena, české národnosti, je jí 23 let, je vdaná, má dvě děti, žije s manželem a dětmi v městském bytě, nyní je na mateřské dovolené, vztahy s rodiči zpřetrhané, vůbec se s nimi nestýká.

Komunikační partner 4 je muž, české národnosti, je mu 43 let, je rozvedený, má dvě děti z prvního manželství, nyní žije s družkou a synem z tohoto vztahu v nájemním bytě. Muž má pouze sezonní práci. Vztahy s rodiči má špatné, po příchodu z VTOS ho přijala sestra, ale bydlel na ubytovně. Udržuje kontakt se svými dcerami z prvního manželství.

Komunikační partner 5 je žena, české národnosti, je jí 27 let, je svobodná, bezdětná, bydlí s přítelem v jeho bytě. Žena nepracuje, je v evidenci na úřadu práce. Kontakt s rodiči nemá vůbec žádný.

Komunikační partner 6 je muž, je české národnosti, je 32 let starý, ženatý, má jedno dítě, žije se svojí ženou, která je Polka a v Polsku nyní i všichni žijí, pracuje jako montážní dělník. Po výstupu z VTOS měl velkou podporu v rodičích a i nadále s nimi udržuje kontakt. Muž má soudem povolený pobyt v Polsku, ale musí se každé tři měsíce hlásit na PMS a jednou za týden píše elektronickou zprávu úřednici na PMS.

Komunikační partner 7 je muž, romské národnosti, je mu 30 let, je rozvedený, má dvě děti, žije v domácnosti u jeho matky, která má svěřeno jedno z dětí do výchovné péče. Muž pracuje v bezpečnostní agentuře.

Komunikační partner 8 je muž, romské národnosti, je 44 let starý, rozvedený, žije v městském bytě s družkou a s ní vychovává jeho čtyři děti, pracuje jako popelář. Muž má velice dobré vztahy s rodiči a jeho bratrem.

Komunikační partner 9 je muž, české národnosti, je mu 55 let, je rozvedený, podruhé ženatý a má jedno dítě z druhého manželství, žije s rodinou ve svém bytě, pracuje jako lakýrník. Muž udržuje vztahy se svými rodiči.

Pro přehlednost uvádím stěžejní data v tabulce (viz tabulka 5).

Tabulka 5: Přehled vybraných identifikačních údajů KP - klientů PMS

KP	Pohlaví	Věk	Stav	Zaměstnání
1	muž	59	ženatý	invalid. důchodce
2	muž	30	ženatý	tesař
3	žena	23	vdaná	mateřská dovolená
4	muž	43	rozvedený	sezonní práce
5	žena	27	svobodná	nezaměstnaná, ÚP
6	muž	32	ženatý	montážní dělník
7	muž	30	rozvedený	bezpeč. agentura
8	muž	44	rozvedený	popelář
9	muž	55	rozvedený	lakýrník

Zdroj: Vlastní výzkum

4.1.2 Trestní minulost klientů PMS

Tabulka 6: První střet s policií

Komunikační partner	Adolescence 15 - 20 let	Mladá dospělost 20 - 35 let
1	x	
2	x	
3		x
4	x	
5		x
6	x	
7	x	
8	x	
9		x

Zdroj: Vlastní výzkum

Šest komunikačních partnerů mělo první kontakt s policií v období adolescence. Zbylí tři v období mladé dospělosti.

Na otázku: Kdy jste měl první střet s policií, kolik vám tehdy bylo let? Odpověděli oslovení takto:

KP 1: „*To je strašně dlouho, to mi bylo asi tak devatenáct. Nechodil sem do rachoty, házel sem áčka.*“

KP 2: „*Kolik mi mohlo být? Jo v devatenácti, řídil jsem auto bez řidičáku.*“

KP 3: „*No to mi bylo asi tak dvacet dva, stopovala sem autáky a vždycky něco řidiči čorkla.*“

KP 8: „*Bylo mi osmnáct, já sem rád řídil auta, ale neměl sem řidičák.*“

KP 9: „*Já ani nevím, to je už dlouho asi tak ve dvaceti jedna, kouřil sem a neměl na cigára, tak sem si je ukrad.*“

Tabulka 7: Počet výkonů trestu odnětí svobody

Komunikační partner	Žádný	Jeden	Více
1			x
2			x
3	x		
4		x	
5		x	
6		x	
7		x	
8			x
9			x

Zdroj: Vlastní výzkum

Jedna z devíti oslovených komunikačních partnerů byla pouze ve vazbě na dva měsíce, nyní je na dohledu probačního úředníka. Čtyři oslovení byli pouze jednou ve výkonu trestu a další čtyři vícekrát. KP 2 byl např. ve výkonu trestu dvakrát, nejprve na 3 měsíce a pak na 19 měsíců, nyní je podmíněně propuštěný s dohledem probačního úředníka. KP 8 byl ve vězení pětkrát, celkem tam strávil pět a půl roku. KP 9 byl ve výkonu trestu dokonce šestkrát, celkem je to čtrnáct let. Zajímavá jsou časová rozmezí strávení dob „na svobodě“, která se pohybovala vždy kolem jednoho roku, a naposledy to bylo jen šest měsíců.

Na otázku: Byl (a) jste ve vězení a kolikrát? Odpověděli oslovení např. takto:

KP 1: „*Seděl sem asi třikrát, naposledy to bylo přes tři roky, pásl sem ženský.*“

KP 3: „*Já naštěstí ve vězení nebyla, seděla jsem ve vazbě dva měsíce kvůli drogám.*“

KP 5: „*Měla jsem kliku, měla jsem jít sedět, ale přišla amnestie, no a podruhý mi to už neprošlo, šla sem na rok sedět.*“

KP 7: „*Bručel sem jenom jednou, ale dlouho, pět roků, to bylo moc.*“

KP 8: „*Kolikrát to bylo pani asi čtyrykrát nebo ne vlastně pětkrát to bylo, no jo pětkrát. Já sem tam i makal.*“

KP 9: „*To se ani neptejte, já seděl hodněkrát, hm je to moc, šeskrát.*“

Tabulka 8: Druh trestné činnosti

TČ	KP1	KP2	KP3	KP4	KP5	KP6	KP7	KP8	KP9
Kuplířství	x								
Obchod s lidmi	x								
Výroba, prodej drog		x	x						
Neplacení výživného				x					
Majetková TČ				x					
Krádeže					x	x			x
Loupežné přepadení							x	x	x
Rízení pod vlivem								x	
Úvěrové podvody								x	
Vyhrožování								x	
Nedovol. ozbrojování									x

Zdroj: Vlastní výzkum

Trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, kam náleží kuplířství, se dopustil jeden komunikační partner. Trestného činu proti svobodě, kam spadá obchod s lidmi, loupežné přepadení se dopustili čtyři komunikační partneři. Trestného činu obecně nebezpečného, kam náleží výroba a prodej drog, nedovolené ozbrojování spáchali tři oslovení. Trestného činu proti rodině a dětem se dopustil jeden oslovený, tím že neplatil výživné. Trestný čin proti majetku, kam se řadí majetková trestná činnost, krádeže, úvěrové podvody spáchalo pět komunikačních partnerů.

Trestného činu proti výkonu pravomoci orgánů veřejné moci, kam náleží odebrání řidičského průkazu, na základě řízení auta pod vlivem návykové látky, se dopustil pouze jeden oslovený. Trestný čin narušující soužití lidí, což je vyhrožování spáchal jeden oslovený. Nejvíce trestných činů, čtyři spáchal komunikační partner osm.

Na otázku: Co jste spáchal (a), že jste musel do vězení? Odpověděli komunikační partneři např. takto:

KP 1: *„Pásl sem holky a ještě mi přišli, že sem je prej omezil na svobodě, ale to není pravda, oni šly dobrovolně, byly rádi, že měly kde být.“*

KP 2: *„Vařil sem drogy a pak je dýloval, sám sem bral. Musel sem pak ve vězení na odvykačku.“*

KP 6: *„Chodil sem do heren a skoro pořád sem prohrával, tak sem potřeboval prachy a kradl, no a pak sem šel sedět.“*

KP 9: *„Já nejdřív kradl, co se dalo, pak sem se dostal do party a s kumpánama sme kradli s nožem a tak. No a dyž to nevyšlo a lapli nás, tak sem šel sedět.“*

4.1.3 Nejzávažnější rizika recidivy z pohledu klientů PMS

Tabulka 9: Rizika recidivy, nejzávažnější rizika

KP	Ztráta zaměstnání	Závislosti na OPL, hracích automat.	Nedostatek financí	Odebrání řidičského průkazu	Ztráta rodiny	Negativní vliv komunity
1				x		x
2	x	x	x		x	x
3		x				x
4	x		x			
5			x			
6		x			x	x
7		x	x		x	
8			x		x	x
9						

Zdroj: Vlastní výzkum

Vysvětlivky: Probarvené pole označuje nejzávažnější riziko.

Dva komunikační partneři vidí jako riziko návratu do vězení, ztrátu zaměstnání. Čtyři uvedli, že závislosti, pět jich tvrdí, že v nedostatku peněz. Pouze jeden odpověděl, že odebrání řidičského průkazu. Čtyři partneři uvedli, že by je mohla navrátit do vězení ztráta rodiny. Pět jich odpovědělo, že negativní vliv jejich bývalých kamarádů. Jeden z komunikačních partnerů nevedl nic.

Na otázku: Řekněte jaké problémy či rizika by vás mohly navrátit do vězení? Odpověděli oslovení např. takto:

KP 1: „*No to by mohlo klidně být jenom to, že mi seberou řidičák a půjdu zase sedět. Mám strach jezdit autákem.*“

KP 2: „*Asi, že bych neměl peníze, přišel bych o práci, že by se semnou rozvedla žena a začal bych zas brát.*“

KP 4: „Kdyby mě vyrazili z práce, to by byl průšvih, neměl bych dost peněz a už by to jelo.“

KP 5: „Co jaký problémy, no žádný nemám. Já nevím, asi prachy, že bych zase okrádala chlapy.“

KP 7: „Hm, tak to je jasný, že bych zase fetoval, neměl prachy a obíral lidi. Ženská by mě koplá do prdele.“

KP 9: „Cože, jaký problémy, já žádný nemám, makám, tak co. Do lochu, už nejdu.“

Za nejzávažnější riziko považovali dva komunikační partneři závislosti na omamných látkách, na hracích automatech. Dva uváděli nedostatek financí, tím že ztratí zaměstnání. Dva oslovení měli obavu ze ztráty rodiny, např. rozvodem a následnou ztrátou kontaktu s dětmi. Další dva odpověděli, že velký problém by byl, kdyby se dostali opět do špatného vlivu bývalých přátel. Jeden je dokonce přesvědčen, že žádné riziko nevidí.

Na otázku: Jaký problém či riziko považujete za nejzávažnější?

Odpověděli komunikační partneři např. takto:

KP 2: „Mám plno dluhů, kdybych přišel o práci, neměl bych jak splácet. Velký průšvih byl, kdybych se rozešel s manželkou. No a pak kámoši z minula, s těma se už nechci vidět.“

KP 4: „Největší problém jsou peníze, musím splácet. Práce je špatná, dělám jenom sezónní, co přijde.“

KP 6: „Nesmím už nikdy do herny, to by byl konec, ale já mám teď záprah, máme malý dítě, tak je co dělat.“

KP 8: „Nejhorší je, že mi vezmou děti, to nechci. Mám je rád i tu mojí.“

KP 9: „No nic, co se furt ptáte, chci klid.“

4.1.4. Názory klientů PMS na probační domy

Tabulka 10: Zájem o pobyt v probačním domě

KP	Ano		Ne			
	Pomoc	Bydlení	Omezení	Zázemí	Komunita	Pravidla
1			x	x		
2				x	x	x
3				x	x	x
4	x	x				
5				x		
6				x	x	x
7				x		
8			x	x		x
9				x		x

Zdroj: Vlastní výzkum

Z devíti oslovených klientů PMS pouze jeden odpověděl, že by využil nabídky služeb v probačním domě. Po propuštění musel jít na ubytovnu. Využil by pomoci při vyřizování potřebných dokladů. Ostatní oslovení uváděli, že měli kam jít, tak proč by chodili někam, kde jsou omezeni na svobodě, musí dodržovat daná pravidla. Též se obávali špatného vlivu komunity.

Na otázku: Využil byste na nějakou dobu po propuštění z vězení možnosti ubytování v probačním domě? Odpověděli oslovení např. takto:

KP 2: *„Proč bych tam chodil, měl jsem kam jít, doma mě čekala manželka s dětma. Zas bych byl mezi těma špatnejma. Ještě by mě kontrolovali.“*

KP 4: *„Jo šel bych tam, já musel stejně na ubytovnu, tam by mě pomohli s papírama.“*

KP 8: *„Ne, vůbec, já šel bydlet k tátovi, tam bych byl zas zavřenej a musejí tam uklízet, dělat, to ne.“*

4.2 Výsledky rozhovorů s úředníky PMS - výzkum č. 2

4.2.1 Identifikační údaje úředníků PMS

Tabulka 11: Identifikační údaje

Komunikační partner	Pohlaví	Počet let na PMS
1	žena	8
2	žena	1
3	muž	6
4	žena	15
5	muž	4
6	žena	15
7	žena	7
8	muž	15

Zdroj: Vlastní výzkum

Shrnutí: Z celkem osmi dotazovaných komunikačních partnerů je pět žen a tři muži. Nejkratší praxi na středisku PMS má jeden komunikační partner po dobu jednoho roku, čtyři až osmiletou praxi mají čtyři dotazovaní a nejdelší patnáctileté zaměstnání mají tři.

4.2.2 Používané nástroje vedoucí k eliminaci recidivy úředníky PMS

Tabulka 12: Nástroje vedoucí k eliminaci recidivy - nejvíce preferované

KP	Hodnocení rizik a potřeb	Analýza vlastního pozorování	Analýza sebe - hodnocení	Plán probačního dohledu	Jiné organizace	Profesionální rozhovor
1	x	x	x		x	x
2		x	x		x	x
3		x	x		x	x
4	x		x	x	x	
5	x			x	x	x
6	x		x	x		
7					x	x
8			x	x		

Zdroj: Vlastní výzkum

Výčet nástrojů používaný úředníky PMS, které by měly vést k eliminaci kriminální recidivy je velice rozmanitý. Nejvíce preferované nástroje jsou tzv. Analýza sebehodnocení, profesionální rozhovor, jak uváděli oslovení, je důležité s klientem pracovat na tom, aby přijal svoji vinu, pochopil význam pojmu trest a hlavně se poučil z toho, co spáchal. Velice často oslovení využívají pomoc jiných organizací např. ÚP, policie, nestátních neziskových organizací a dluhových poraden.

Na otázku: Jaké nástroje vedoucí ke snížení rizika opakovaného páčání trestné činnosti preferujete při práci s klientem? Odpověděli komunikační partneři např. takto:

KP 1: „*Riziko recidivy vyhodnocujeme pomocí Analýzy rizik a potřeb, což je soubor otázek na statická a dynamická data. Procházíme v tomto smyslu pravidelným povinným školením.*“

KP 2: „*Klienta se snažím motivovat ke změně životního stylu - hrozba nástupu do vězení, odebrání dětí a jinak ukazovat klientovi možné scénáře, jak se jeho život vyvine, pokud nezmění svůj přístup.*“

KP 3: „Většinou jde o snahu nastavit klientovi zrcadlo, aby riziko sám zahlédl a něco proti němu dělal. Pokud klient tuto snahu neopětuje, je přistoupeno k tvrdšímu přístupu, například terapie u odborníka nebo častější kontakt u úředníka PMS.“

KP 4: „Používám sebereflektující rozhovor, konfrontaci s následky trestné činnosti jak pro pachatele tak pro poškozeného. Hodnocení rizik a potřeb probačním úředníkem. Dále máme možnost spolupracovat s rodinou a okolím, úřadem práce, charitou, obcí.“

KP 7: „Většinou využívám profesionální rozhovor, usiluji o to, aby klient dosáhl změny. Taky se často obracím na neziskovky ohledně ubytování nebo řešení dluhové problematiky.“

4.2.3 Nové nástroje využívané v prevenci recidivy, jejich výhody a nevýhody

Tabulka 13: Probační domy

KP	Souhlasím	Výhody		Nevýhody	
		Dobrovolnost	Práce s klientem	Dobrovolnost	Omezení svobody
1	x		x	x	
2	x				
3	x		x	x	
4					x
5	x	x			
6	x		x		
7	x		x		x
8				x	x

Zdroj: Vlastní výzkum

Se zavedením probačních domů souhlasilo šest komunikačních partnerů z osmi. Za výhody tohoto nástroje označovali oslovení nejčastěji dlouhodobou a cílenou práci s klientem, jako je např. zajištění bydlení, práce a posílení sociálního fungování. Jeden komunikační partner spatřuje výhodu v dobrovolném vstupu do zmíněného programu, čímž by se mohlo dosáhnout větší úspěšnosti. Klient bude tak víc motivovaný.

Jako nevýhody zmiňovali tři oslovení dobrovolnost, tvrdili pravý opak, že právě dobrovolnost snižuje úspěšnost tohoto nástroje. Jedná se o malý zájem ze strany pachatelů. Dva komunikační partneři uvedli jako nevýhodu omezení na svobodě. Jeden oslovený se vyslovil o probačních domech jako o technickém opatření, které však nepomůže ke změně klienta.

Na otázku: Co říkáte na zavádění nových nástrojů, které by měly vést ke snížení rizik recidivy, jako jsou např. probační domy? V čem vidíte jejich výhody a nevýhody?

Komunikační partneři odpověděli např. takto:

KP 1: „*Probační dům je výborným nástrojem, nicméně je nutné sladit legislativu a praxi tak, aby pobyt nebyl jen dobrovolný, ale např. nařízený jako povinnost v rámci podmíněného propuštění. Výhodou je dlouhodobá dohledová práce sociálního pracovníka.*“

KP 2: „*Probační dům mi přijde jako dobrá věc, měl by být minimálně v každém okresním městě. Detaily fungování se jistě vylepší časem, snad se PMS ČR bude učit z příkladů dobré praxe ze zahraničí.*“

KP 4: „*Veškeré nástroje ke snížení recidivy jsou jen technická opatření. Pokud se klient sám nerozhodne, že změni svůj život, nic ho k tomu nedonutí. Technické opatření nezajistí ani klientův mravní vývoj a ani změnu postoje.*“

KP 5: „*Probační domy, nový nástroj, který není zažitý. Pokud budou soudy při podmíněném propuštění ukládat povinnost pobytu v probačním domě, zřejmě velká úspěšnost nebude. Zde vidím prostor pro pracovníky věznice a jejich činnost vedoucí k motivaci odsouzeného vstoupit do probačního domu dobrovolně, čímž se může dosáhnout větší úspěšnosti.*“

KP 8: „*Zavedení tohoto nástroje je nesmysl, nebude zájem, většina pachatelů se vrací k rodině a dobrovolně tam nikdo nebude, protože by byl opět omezen na svobodě.*“

Tabulka 14: Elektronický monitoring

K P	Výhody			Nevýhody				
	Větší účinnost trestu	Snížení nákladů věznic	Ulehčení úředníkům	Technické závady	Zvýšené naplnění věznic	Zvýšení nákladů	Více zaměstnanců	Ne- vím
1	x	x						
2	x					x	x	
3	x		x	x		x		x
4	x							
5	x		x		x			
6	x							x
7	x	x	x					x
8	x		x					x

Zdroj: Vlastní výzkum

Plánované zavedení elektronického monitoringu vítají všichni komunikační partneři. Jako velkou výhodou uváděli, větší účinnost trestu domácího vězení, tím že klient bude pod neustálou kontrolou a bude vždy přesně lokalizován, kde se pohybuje. Zavedením tohoto nástroje by se tak mělo více ulevit úředníkům. Třetí výhodou zmiňovali dva oslovení v souvislosti se snížením nákladů věznic.

Nevýhod bylo uvedeno víc. Dva oslovení uvedli, zvýšení finančních nákladů při zavádění nového nástroje a navyšování počtu zaměstnanců spojeného s finančním odměňováním. Jeden oslovený se zmínil o technických závadách přístrojů a jeden dokonce uvedl, že naopak dojde zpočátku k navýšení obsazenosti věznic z důvodu větší účinnosti kontroly trestu domácího vězení a tím dojde k jeho přeměnám. Čtyři komunikační partneři se vyjádřili k nevýhodám, tak že ještě neví, jaké by to mohly být.

Na otázku: Co říkáte na zavádění nových nástrojů, které by měly vést ke snížení rizik recidivy, jako je např. elektronický monitoring? V čem vidíte jejich výhody a nevýhody?

Odpověděli komunikační partneři např. takto:

KP 2: „*Monitoring, už aby tu byl. Současná forma kontroly trestu domácího vězení je směšná. Bude to však pravděpodobně znamenat navýšení kapacity zaměstnanců PMS a tím samozřejmě i větší finanční náročnost.*“

KP 3: „*Nevýhodami bude určitě technická stránka, problémy s různými zádrheli, kdy monitoring bude vykazovat chybné data (např. přerušovaný signál, klient omylem ponoří nohu ve vaně atd.). Určitě to bude zpočátku velmi finančně náročné. Výhodou by mohlo být, posílení motivace klienta nemařit výkon domácího vězení. A také se budou klienti s náramkem cítit více hlídání a možná budou i méně páchat. Nevím.*“

KP 4: „*Jak jsem řekla, je to jenom technické opatření, které mu může jen změnu usnadnit, jako probační domy nebo ztížit opakování trestné činnosti a to je u náramků. Vždy však záleží na tom, jak se rozhodne a jak moc to myslí se sebou vážně.*“

KP 5: „*Elektronický monitoring nevyřeší recidivu sám o sobě. V počáteční fázi může přinést zvýšení naplněnosti věznic, protože bude docházet k častějším odhalením porušení podmínek a přeměně trestů. Na druhou stranu jeho zavedením dojde k uvolnění činnosti probačních úředníků, kteří budou mít více času na samotnou práci s klientem.*“

KP 7: „*Tak to vůbec nevím, nemáme ještě žádný zkušenosti. Výhodou by mohla být přesná lokalizace klienta, tím by se zlepšila účinnost trestu domácího vězení, nám by se ulevilo. Myslím, že by se mohly snížit i náklady věznicím. Nevýhodu nevím, to se ještě ukáže.*“

4.2.4 Nejzávažnější rizika recidivy z pohledu úředníků PMS

Tabulka 15: Možná rizika recidivy a nejzávažnější z pohledu úředníků PMS

KP	Závislosti na OPL, automatech	Dlouhodobá nezaměstnanost	Zadluženost	Morální nevyzrállost	Nepoučení se	Žádná sebereflexe	Ne-funkční soc. zázemí
1					x		
2	x		x		x		
3	x			x		x	
4		x		x		x	
5	x	x					x
6	x	x					
7			x	x		x	
8				x	x	x	

Zdroj: Vlastní výzkum

Vysvětlivky: Probarvené pole označuje nejzávažnější riziko.

Za možná rizika recidivy označili komunikační partneři nejčteněji a to čtyři závislosti na omamných látkách a automatech. Čtyři oslovení uvedli morální nevyzrállost a absenci sebereflexe. Riziko recidivy viděli tři oslovení v nezaměstnanosti, hlavně nedostatku pracovních návyků a dlouhodobé ztrátě zaměstnání. Opět tři označili za riziko nepoučení se klientů z toho, co spáchali a z trestu. Dva komunikační partneři zmiňovali zadluženost, jako velký problém a riziko. Jeden poukázal na nefunkční sociální zázemí.

Za nejzávažnější rizika recidivy označili dva komunikační partneři závislosti, dva oslovení, nepoučení se klientů z toho co provedli. Vždy jeden oslovený označil za nejzávažnější riziko, nezaměstnanost, zadluženost, morální nevyzrállost a absenci sebereflexe.

Na otázku: Jak se díváte na možná rizika recidivy vašich klientů?

Komunikační partneři odpověděli např. takto:

KP 3: „*Velkým rizikem je užívání OPL hlavně pervitinu, svoboda těchto lidí je tak velmi omezena. Jsou v začarovaném kruhu, na drogy potřebují peníze a kradou.*“

KP 4: „*Rizika recidivy jsou špatné nebo žádné pracovní návyky, pak neschopnost přijmout normy společnosti.*“

KP 5: „*Velký problém vidím v dlouhodobé nezaměstnanosti, nejistém bydlení, žití v rizikovém prostředí. Klienti jsou často v nefunkčním sociálním zázemí. Závislost na OPL nebo alkoholu to je taky velký riziko.*“

KP 7: „*Rizika možné recidivy jsou zadluženost, nerespektování autorit, žití mimo normu státu a bezcitnost.*“

KP 8: „*Většinou je to tak, že se klienti z výkonu trestu nepoučí a hlavně ti, co jsou tam opakovaně, přijmou výkon, jako jejich způsob života, nezmění se, trest je nějak neomezoval, spíš naopak jsou sžitý s vězeňskou subkulturou.*“

Na otázku: Uveďte, která rizika recidivy jsou nejzávažnější?

Komunikační partneři odpověděli např. takto:

KP 1: „*Říkám jedno riziko a to považuji i za nejzávažnější, nepoučení se klientů z toho co spáchali. Statisticky je zajímavé, že riziko recidivy je menší u závažných trestných činů, než u méně závažných, tedy u krádeží, maření, porušování domovní svobody, ale třeba i u neplacení výživného.*“

KP 2: „*U klientů se dle mé zkušenosti ukazuje jako nejvíce riziková závislost, užívání OPL. Uživatelé drog, klienti jsou téměř vždy v začarovaném kruhu, ze kterého neumí vystoupit, nemají dostatečnou motivaci ke změně života a opakovaně páchají trestnou činnost především pro nedostatek peněz.*“

KP 4: „*Hlavní riziko recidivy je, že klienti nemají žádnou sebereflexi, pocit viny, neschopnost změnit své špatné návyky.*“

KP 6: „*Nejzávažnější riziko recidivy považuji závislosti, je jedno jaké, je velice těžké se z toho dostat, pokud nemá člověk dobré zázemí.*“

5 DISKUZE

5.1 Používané nástroje v prevenci recidivy

Část výzkumu v práci měla ukázat, jaké nástroje využívají pracovníci probační a mediační služby v kontextu prevence recidivy osob podmíněně propuštěných z VTOS. Jedním z důležitých nástrojů, jak uvádí čtyři s osmi dotazovaných, je analýza rizik a potřeb pachatele (viz tabulka 12). Tesař (2010) popisuje: „*Riziko obecně znamená pravděpodobnost, že v budoucnu dojde k události s negativním dopadem,*“ a to bývá spojeno většinou s pojmy ztráta, ublížení či poškození. Pracovník probační služby se proto musí zajímat a zjišťovat informace o klientovi spojené s jeho trestnou činností. Na základě toho pak vzniká tzv. analýza rizik a potřeb pachatele, jemuž je uložen dohled úředníka PMS.

V souvislosti s tím se vyhodnocují dva typy faktorů. Statické, mezi něž se řadí věk, pohlaví, typ trestné činnosti a počet předchozích odsouzení. Dynamické faktory jsou bydlení, zaměstnání, vzdělání, sociální dovednosti, zdravotní stav, závislosti atd. Právě vyhodnocení těchto dynamických faktorů považuji za velice důležité, protože jak konstatuje Matoušková (2010), mezi nejčastější faktory ovlivňující míru recidivy u podmíněně propuštěných se řadí finanční zadluženost, pracovní uplatnění, schopnost udržet si bydlení, trvalý partnerský vztah, další sociální vazby a hloubka motivace k pozitivní změně života. Toto se ukázalo i ve výzkumu mé práce. Např. dlouhodobou nezaměstnanost uvedli tři úředníci, jeden z nich ji považuje dokonce za největší riziko recidivy (viz tabulka 15). Též dva podmíněně propuštění označili za riziko ztrátu práce (viz tabulka 9). Na otázku máte práci, odpovědělo z devíti dotazovaných klientů PMS, že jich sedm pracuje. Jedna žena je na mateřské dovolené a druhá je nezaměstnaná, ale zaevidovaná na úřadu práce. Jeden muž vykonává pouze sezonní práce (viz tabulka 5).

Pět klientů PMS pracovalo i ve vězení, což jak vyzdvihuje Hála (1999) má velký význam, protože z finanční odměny za vykonanou práci se hradí celá řada položek, např. výživné pro děti odsouzeného, náklady na VTOS, náklady trestního řízení, dlužné částky, exekuce. Velký užitek vidím v tom, že odsouzení pracují, dochází k upevňování pracovních návyků, což pak usnadňuje jejich návrat do společnosti.

Avšak ze zkušenosti při psaní bakalářské práce vím, že není jednoduché pro bývalé vězně práci získat. Zaměstnavatelé, které jsem tehdy oslovila a kladla jim otázku, zda by zaměstnali osobu, která byla ve vězení, odpovídali většinou záporně. Avšak na dotaz, zda by změnili názor, kdyby věděli, jaký trestný čin bývalý vězeň spáchal, reagovali, že pak by je zřejmě zaměstnali (Valíčková, 2014). Což ukazuje na existenci tzv. etiketizace neboli labellingu, kdy jak uvádí Vágnerová (2008), jedinec, který byl zbaven svobody a strávil nějaký čas ve vězení, získal nálepkou trestaného, kterou si bohužel nese dál i tehdy, i když si svůj trest již odpykal a vrací se zpět do společnosti. V tomto případě považují za úspěch, že zkoumaní klienti PMS si dokázali práci zajistit. Tím, že podmíněně propuštění pracují a mají zajištěný finanční příjem, mohou tak řešit i svoji případnou finanční zadluženost. Dva z osmi oslovených úředníků PMS označili zadluženost za riziko recidivy, jeden z nich ho považoval za nejzávažnější (viz tabulka 15).

Oslovení podmíněně propuštění přímo zadluženost neoznačili vůbec, ale za riziko označili situaci, kdyby se dostali do finanční tísně a neměli dostatek peněz. Na tuto skutečnost poukázalo pět oslovených a z toho dva ji považovali za nejrizikovější (viz tabulka 9). Což ovšem nemusí být způsobeno zadlužeností.

V praxi se však ukazuje, že problematika finanční zadluženosti osob s trestnou minulostí je velmi závažná. Dokládá to i výzkum prováděný Institutem pro kriminologii a sociální prevenci s názvem Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných z roku 2008 mezi pracovníky PMS, z kterého vyplynulo, že hlavní příčinou kriminální recidivy jsou finanční problémy pachatelů (Rozum, 2008).

Nejčastější dluhy odsouzených jsou smluvní závazky, jako jsou půjčka, úvěr, leasing. Většinou jde o závazky vzniklé před nástupem do VTOS, u nichž během VTOS došlo ještě k nárůstu. Dluhy spojené s trestnou činností, např. náklady trestního řízení, náhrada škody, ale také výživné vůči dětem nebo nedoplatky na veřejných platbách (Valeš, 2008). Krčmářová (2010) podotýká, že je nutné se dluhům odsouzených věnovat již ve výkonu trestu, jinak hrozí riziko neúspěšné resocializace nebo recidivy při výstupu z vězení. Aschermannová (2008) popisuje, že zadluženost často znemožňuje dlužníkům po propuštění zařadit se do nekriminální komunity. Vysoké srážky ze mzdy je často tlačí do hledání nelegální práce. Vědomí doživotního zadlužení pak napomáhá pasivnímu chování, kdy se zadluženost neřeší. Páchání trestných činů se tak znovu stává tím nejsnazším způsobem k získání finančních prostředků. Jak řeší tento problém úředníci PMS ukazuje i výzkum práce, protože na otázku, jaké nástroje vedoucí ke snížení recidivy preferují úředníci PMS při práci s klientem, mi šest z osmi dotazovaných odpovědělo, že se často obrací i na jiné organizace, doslovně jeden uvádí: „*Taky se často obracím na neziskovky ohledně ubytování nebo řešení dluhové problematiky.*“ (viz tabulka 15). Zde vidím prostor v navázání spolupráce mezi státními a nestátními subjekty. Bezplatné dluhové poradenství pro osoby s kriminální minulostí poskytuje např. nestátní nezisková organizace Rubikon Centrum, z. s. PMS se dokonce zapojila do projektu založení bezplatné insolvenční poradny v Českých Budějovicích, protože dlouhodobě neřešenou dluhovou přetíženost pachatelů, se kterými úředníci pracují, vnímají jako významný faktor zvyšující riziko dalšího opakování trestné činnosti.

5.2 Rizika recidivy z pohledu úředníků a klientů PMS

Dvě výzkumné otázky zní: Jaká rizika recidivy považují úředníci PMS za nejzávažnější? Jaká rizika recidivy považují osoby propuštěné z VTOS za nejzávažnější? Výzkum ukázal, že velkým rizikem recidivy jsou závislosti. Shodně odpověděli čtyři úředníci PMS i podmíněně propuštění a vždy dva z obou výzkumných vzorků považují závislosti za nejrizikovější (viz tabulka 9 a 15). Takto se vyjádřil jeden z pracovníků PMS: *„Klienti - uživatelé drog, jsou téměř vždy v začarovaném kruhu, ze kterého neumí vystoupit, nemají dostatečnou motivaci ke změně života a opakovaně páchají trestnou činností především pro nedostatek peněz.“* Myslím, že přesně takhle se celá situace vyvíjí. Jak jsem zmiňovala již u problematiky zadluženosti, právě toto jsou situace, kdy se klient PMS může dostat do nesnázi pramenící v nedostatku peněz a začít znovu páchat trestnou činnost.

Všichni klienti PMS, s kterými jsem vedla rozhovor a byli závislí, se museli podrobit odvykací terapii již ve vězení. Ve věznicích jsou zřizována, jak vysvětluje Hála (2005), specializovaná oddělení označovaná např. jako Oddělení specializovaná pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek. Pro toto zařazení se musí podat žádost. Naopak na podkladě soudního rozhodnutí dochází k zařazení odsouzeného na tzv. oddělení specializované pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického v ústavní formě. Z vedených rozhovorů jsem však měla možnost se dozvědět, že není až tak velký problém drogu ve vězeňských prostorech získat. Na tuto nesnáz upozorňuje Hála (2005, s. 93): *„Jde o neustálé soupeření mezi aktivisty drogové vězeňské subkultury a zaměstnanci Vězeňské služby ČR,“* kteří se snaží importu drog účinně zabraňovat. Provádějí se přísné kontroly s využitím drogových psů či monitoring moči. Z toho usuzuji, že je velmi důležité, jak se odsouzený k dané problematice postaví a pouze na něm je rozhodnutí, zda bude usilovat o změnu svého života. Zda se rozhodne za podpory programů zacházení využít nabízenou pomoc.

Další zkouška pak čeká podmíněně propuštěného, když vyjde ven z vězení a nastává hrozba, že se setká s jeho bývalou komunitou. Na tuto obavu poukazovalo pět z devíti oslovených a dva ji uvedli za nejrizikovější (viz tabulka 9). Vágnerová (2008) píše, že propuštěný člověk z VTOS může prožívat „krizi ze svobody,“ jedná se o trauma z náhlé a zásadní změny prostředí. Období, kdy si propuštěný zvyká na jiné prostředí, které si žádá větší nároky na samostatnost, se nazývá adaptační fáze. Právě v této fázi dochází velmi často k recidivě. Hrozí zde riziko vzniku syndromu otáčivých dveří, jak uvádí Matoušek s Kroftovou (1998), propuštěný vězeň není schopný se zachytit v nekriminálním společenství a vyhledává takové prostředí, kde se umí pohybovat, některou kriminální subkulturu. Výzkum ukázal, že klienti PMS na otázku, měl jste se kam vrátit, odpověděli až na jednoho kladně, většinou uváděli rodinu, rodiče a sourozence. Rodinné zázemí a mít zajištěné bydlení hraje určitě velkou roli v prevenci recidivy.

Pracovníci PMS často označovali ve výzkumu za rizika recidivy morální nevyzrálost, nepoučení se z trestu, absenci sebereflexe (viz tabulka 15). Trest, jak píše Hála (2014, s. 34), „*je záměrná újma způsobená provinilci.*“ Trest musí bolet a pokud by bolest v trestu nebyla obsažena, pak trest nesplňuje svoji funkci. Čírtková (2009) se zmiňuje, že náprava pachatele souvisí více s jeho osobností, než se samotným výchovným působením během pobytu ve vězení. Říká, že se napraví pouze ti, kteří prožívali pocity viny za to, co se přihodilo a odpykání trestu vnímají jako přirozený důsledek svého konání. V tomto případě jde hlavně o pachatele nedbalostních trestních činů. Čírtková (2009, s. 94) tvrdí, „*že trest funguje tam, kde pachatel vnímá svoji vinu,*“ což zřejmě mnoho klientů PMS tak nevnímá. Pokud nejsou schopni uznat svoji vinu, pak se ani z trestu nepoučí. Sebereflexe je vědomí sebe sama, tato lidská schopnost sebereflexe je předpokladem odpovědnosti a má význam pro hodnocení vlastního jednání (Kutnohorská, 2011). Sebereflexe je pohled na sebe samého, o sobě samém, co dělám, kam směřuji, co mě k tomu vedlo. Být v kontaktu sám se sebou, mít schopnost přemýšlet, jestli je moje chování v souladu s mými morálními hodnotami (Podané ruce, 2016). Pokud má tuto schopnost člověk sniženu, lze se naučit, jak ji zvýšit.

Proto také úředníci PMS ve výzkumu často upozorňovali na aplikaci profesionálního rozhovoru (viz tabulka 12), což je jejich aktivní pracovní nástroj. Probační pracovník, jak vysvětluje Doubravová in Tesař (2010, s. 76), „*nemění klienta, ale rozhovor, který formuje, tvoří tak, aby klient měl možnost se díky rozhovoru sám měnit, přijímat a rozvíjet názory, postoje, způsoby chování, rozhodování atd.*“ Z toho usuzuji, že velký význam v předcházení recidivy má individuální práce s klientem, k níž dochází již ve vězení. Motivovat tak klienta ke změně, při čemž Matoušková (2010) zmiňuje, že tzv. Farralova studie z roku 2007 dokazuje, pokud se zmiňuje pachatel již v době přípravy na podmíněné propuštění, že chce pozitivně změnit svůj život, pak také častěji těchto změn opravdu dokáže.

Blatníková a Marešová (2010) zase tvrdí, že programy zacházení s kriminálními recidivisty by měly být zaměřeny zejména na vytváření pozitivní motivace ke změně a jejich součástí by měly být techniky, které by směřovaly k rozbití těch mechanismů, které slouží recidivistům k uchování pozitivního sebeobrazu. Po výstupu z vězení pracuje s podmíněně propuštěnými probační úředník. Důležité ovšem je, že ten nepřebírá odpovědnost za řešení problémů či úkolů za klienta, ale snaží se ho povzbuzovat, motivovat, aby on sám dokázal dané věci řešit.

5.3 Nové nástroje používané k prevenci recidivy

Probační a mediační služba se snaží řešit problém, jak zamezit nárůstu recidivistů prosazováním zavedení nových nástrojů, jako je např. elektronické sledování (monitoring) nebo zřízení tzv. probačních domů. Jedním z cílů výzkumu bylo zjistit, jaké názory mají úředníci PMS na tato nová opatření. Se zavedením probačních domů souhlasilo z osmi úředníků šest (viz tabulka 13). Výhody spatřují oslovení hlavně v možnosti intenzivní práce s klientem, ve zvýšení schopnosti jeho sociálního fungování (více viz pododdíl 1.3.6).

V současné době píše Beer (2016), že běží pilotní projekt probačního domu v Azylovém domě v Koblově, zřizován NNO Nová šance z.s. Jedná se o tzv. mezistupeň mezi věznicí a životem v běžné společnosti. Cílovou skupinou jsou odsouzení, kteří v současné době vykonávají nepodmíněný trest odnětí svobody a v období do šesti měsíců budou mít možnost podat žádost o podmíněné propuštění. Klienti zde získají velice rychle dovednosti, se kterými se ve věznicích příliš do styku nedostanou. Např. si jdou vyřizovat záležitosti na úřady, provádějí běžné domácí práce, pracují v dřevodílně a na kovoobráběcím pracovišti. Získávají a upevňují si tak pracovní návyky, mají pevný denní řád, hlavně mají kde bydlet. Zároveň však musí dodržovat pevně daná pravidla, jako je např. dobrovolně se podrobit testu na alkohol a omamné látky, podílet se na úhradě nákladů. Na otázku, jaké výhody či nevýhody spatřují úředníci PMS v zavádění probačních domů, označili jako nevýhodu dobrovolnost (viz tabulka 13). Jeden z oslovených objasňuje, *„aby pobyt nebyl jen dobrovolný, ale např. nařízený jako povinnost v rámci podmíněného propuštění.“* Přesvědčila jsem se z výzkumu, že to tak zatím funguje, protože jsem byla zvědavá na zájem ze strany podmíněně propuštěných, položila jsem jim otázku, zda by po nějakou dobu po propuštění z vězení využili nabídky na umístění do probačního domu. Z devíti oslovených odpověděl kladně pouze jeden, který neměl zajištěné ubytování. Pomoc očekával v zajištění potřebných dokladů (viz tabulka 10). Jinak se všichni ohrazovali, že se mají kam vrátit a že žádnou pomoc nepotřebují. Je možné, že by takhle odpovídala převážná většina všech oslovených ve věznicích. Jak uvádí naproti tomu jeden z oslovených úředníků, *„pokud budou soudy při podmíněném propuštění ukládat povinnost pobytu v probačním domě, zřejmě velká úspěšnost nebude. Zde vidím prostor pro pracovníky věznice a jejich činnost vedoucí k motivaci odsouzeného vstoupit do probačního domu dobrovolně, čímž se může dosáhnout větší úspěšnosti.“* Nad tímto názorem je také třeba se zamyslet, protože jde o to, jak dalece bude klient motivován a věřím tomu, že pokud přistoupí na dobrovolnost, pak si myslím, že se účinnost tohoto opatření zvýší. Zřejmě ještě vyvstane debata, zda probační domy ukládat jako povinnost či ne. Nabízí se možnost inspirace ze zahraničí, kdy např. ve Velké Británii a Kanadě jsou pobyty ukládány jako povinnost.

V Nizozemí jsou využívány obě varianty, dobrovolně pro motivované bývalé zadržené klienty nebo na soudní příkaz a doporučení probačního pracovníka (více pododdlíl 1.3.6).

I když, jak píše Beer (2016), zájem odsouzených o umístění do probačního domu několikanásobně převyšuje jeho možnosti. Na deset míst je v současné době až stovka uchazečů. O umístění rozhoduje soud při projednávání žádosti o podmíněné propuštění odsouzeného z výkonu trestu. Přihlíží přitom i k stanovisku probační a mediační služby. PMS (2016) informuje, že do projektu již bylo zařazeno pět klientů Probační a mediační služby. Upozorňuje na možnost k zařazení do projektu, kterou mají odsouzení až do konce května letošního roku. Ve věznicích proto probíhá intenzivní osvětová činnost, na níž spolupracují spolu s PMS, Vězeňská služba a občanské sdružení Nová šance.

Za velmi diskutovaný nový nástroj lze považovat elektronické sledování (monitoring). Jedná se o technické opatření, které trestní řád zatím umožňuje využít pouze u trestu domácího vězení (více pododdlíl 1.3.3) a u podmíněně propuštěných vězňů, kteří mají povinnost zdržovat se doma. Výsledky výzkumu ukázaly, že všichni oslovení probační úředníci by zavedení elektronického monitoringu uvítali. Poukazovali na výhody, jako jsou ulehčení jejich práce spojené s namátkovou kontrolou trestu domácího vězení, vyzdvihovali, že by nemuseli tolik jezdit a získali by více času na práci s klienty ve střediscích. Poukázali též na výhodu, že by se měly snížit náklady ve vězeňských zařízeních. Za hlavní výhodu považují však úředníci zvýšení účinnosti trestu. S tím souvisí ovšem i nevýhoda, kterou uvedl jeden oslovený, že *„v počáteční fázi může přinést zvýšení naplněnosti věznic, protože bude docházet k častějším odhalením porušení podmínek a přeměně trestů.“* Poukázali též na další možnou nevýhodu, a tou je navýšení finančních nákladů u PMS z důvodu zaměstnání většího počtu úředníků (viz tabulka 14).

Rozum (2014) objasňuje, že alternativní sankce spojené s elektronickým monitoringem, na rozdíl od trestu odnětí svobody, pachatele nevytrhávají z jeho přirozeného sociálního prostředí. Z kriminologických výzkumů je známo, že pozitivní zvrát v kriminální kariéře u většiny pachatelů nastartují faktory, které působí právě v něm, což jsou stabilní zaměstnání, nalezení životního partnera, stálé bydlení, narození vlastních dětí. Na druhé straně, jak uvádí Hála (2014), záleží však na schopnostech a ochotě rodiny, jak bude motivovat svého blízkého odsouzeného. Proto považuji za velmi nutné, aby se v soudním rozhodovacím procesu pohlíželo na každého pachatele individuálně.

Jde o to, pokud si odsouzený odpykává trest ve vězení, dochází k tomu, že prochází adaptací na vězeňské prostředí a život. Jedná se o tzv. prizonizaci. Tento proces má dvě složky, jak popisuje Tomášek (2010), institucionalizaci, kdy se vězeň přizpůsobuje organizovanému vězeňskému životu a ztrácí tak běžné návyky a dovednosti potřebné pro život na svobodě. Zpřetrhají se přirozené vazby na rodinu a přátele, což se považuje za velký problém. Druhou ze složek je ideologizace, kdy se odsouzený v průběhu výkonu trestu ztotožňuje s kriminální subkulturou. Aby zvládl úspěšný pobyt ve vězení, musí se alespoň částečně adaptovat na hodnoty, normy a pravidla chování spoluvězňů, což se ale stává překážkou při návratu zpět do společnosti. Proto se přikláním k názoru, že přirozené sociální prostředí odsouzeného je zajisté stimulační a motivační, podněcující ke změně života odsouzeného. Na druhé straně je ovšem nutné vzít v úvahu, že mnozí trestaní, hlavně recidivisté, žádoucí dovednosti a návyky nikdy neměli a na svobodě se chovají způsobem neúnosným, jak v rodině, tak v zaměstnání, pokud nějaké mají (Vágnerová, 2008).

Pokud jde o finanční náklady spojené se zavedením elektronického sledování, tak souhlasím s Vrobelovou (2015), která podotýká, že pachatelům méně závažných trestných činů stát nebude „platit pobyt“ ve vězení, ale omezí je na svobodě pouze tak, že nadále zůstanou ekonomicky aktivní. Místo dodatečných nákladů pro daňové poplatníky budou moci nadále pracovat a přispívat do státního rozpočtu, a taktéž se budou podílet na nákladech vzniklých při monitoringu.

V současné době by měly být zpracovávány žádosti zájemců (dodavatelů), kteří se přihlásili do soutěžního dialogu, ten byl ukončen 5. 4. 2016 (více pododdíl 1.3.5). Zůstává tedy otázkou, kdy dojde k zavedení předpokládaného nového nástroje. Zda se podaří vše uvést ve zdárný chod, tak jako u našich sousedů na Slovensku.

Na závěr bych chtěla uvést myšlenku (Rozum, 2014), že obecně platí, aby došlo k úspěšné resocializaci odsouzeného, tak musí dojít především k jeho motivaci žít v souladu se zákony, stejně jako jeho vlastní aktivita a zájem řešit problémy, s nimiž se ve své životní situaci potýká. Je nutné si uvědomit, že při snaze omezovat kriminalitu či recidivu pachatelů se nelze spoléhat pouze na trestní politiku, neboť trestná činnost je podmíněna řadou sociálních, ekonomických i jiných faktorů. Proto souhlasím s názorem, že svět se nestane bezpečnějším, když budeme pachatele více a přísněji trestat, ale když se nám podaří najít způsoby, jak je napravit.

6 ZÁVĚR

Prostřednictvím diplomové práce jsem se pokusila nahlédnout do problematiky zabývající se možnostmi eliminace rizik u osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Cílem práce bylo zmapovat nástroje vedoucí k prevenci recidivy, používané úředníky probační a mediační služby. Poukázat a zjistit názory na nové zavádějící se nástroje, které by měly vést ke snížení rizik recidivy. Zmapovat a popsat případné rozdíly rizik recidivy z pohledu pracovníků probační a mediační služby a osob podmíněně propuštěných.

Jedním z cílů bylo zjistit, jaké nástroje jsou v souvislosti s eliminací rizik recidivy preferovány úředníky probační a mediační služby. Výsledky výzkumu ukázaly, že výčet nástrojů je velice rozmanitý. Nejvíce (šest z osmi) oslovených označilo za významný nástroj tzv. analýzu sebehodnocení, či profesionální rozhovor. Úředníci zdůrazňovali, že je velice důležité s klientem pracovat na tom, aby přijal svoji vinu, pochopil význam pojmu trest a hlavně se poučil z toho, co spáchal. Velice často též oslovení poukazovali na to, že využívají možnosti pomoci jiných organizací, např. úřadu práce, policie, nestátních neziskových organizací či dluhových poraden. Jako další nástroje zabývající se prevencí recidivy uváděli úředníci hodnocení rizik a potřeb pachatele a samozřejmě plán probačního dohledu.

Výzkum měl zjistit názory úředníků PMS na zavádění nových nástrojů vedoucí k prevenci recidivy, mezi něž se řadí elektronický monitoring či probační domy. Plánované zavedení elektronického sledování vítají všichni komunikační partneři. Jako velkou výhodu uváděli větší účinnost trestu domácího vězení, za nevýhodu označili zvýšení finančních nákladů při zavádění nového nástroje a navyšování počtu zaměstnanců. Se zavedením probačních domů souhlasila převážná většina úředníků. Za výhody označovali nejčastěji dlouhodobou a cílenou práci s klientem.

Nevýhody viděli v dobrovolnosti a omezení na svobodě. Probační úředníci se ovšem neshodli, zda by měl pobyt v probačních domech být dobrovolný, jako je to nyní v pilotním projektu anebo by měl být nařízen soudem povinně. Dá se očekávat, že toto téma ještě vzbudí debatu. Zřejmě se uvidí až po ukončení a vyhodnocení již zmíněného projektu.

Dalším z cílů práce bylo zjistit a popsat hlavní rozdíly v rizicích recidivy z pohledu pracovníků probační a mediační služby a osob podmíněně propuštěných z VTOS. Zajímalo mě, zda se pohledy na danou problematiku úředníků a podmíněně propuštěných budou nějak lišit. Výzkum ukázal, že ano. Jedná se o rozdílné úhly pohledu na dané téma. Probační úředníci uváděli, že největším rizikem recidivy je hlavně to, že se odsouzený neumí podívat „do sebe,“ což je pro mne zásadní poznání. V návaznosti na to je významná právě práce s klientem za využití různých metod, aby došlo k tomu, že pachatel přijme svoji vinu, odpyká si trest, z kterého se poučí a bude dostatečně motivován ke změně života.

Osoby podmíněně propuštěné z VTOS považovaly za nejzávažnější riziko závislosti na omamných látkách, na hracích automatech. Jiní oslovení označili nedostatek financí, ztrátu zaměstnání, obavu z rozpadu rodiny nebo špatný vliv bývalých přátel. Jeden z oslovených byl dokonce přesvědčen, že žádné riziko nevidí.

Kriminální recidivisté, jak jsem měla možnost se dočíst, tvoří tvrdé jádro mezi pachateli trestných činů. Zdárně odolávají všem veškerým snahám společnosti o jejich začlenění zpět do normálního života, protože kriminalita se zřejmě s postupem času u většiny recidivistů stává přirozenou součástí jejich života. Rozhodnutí jaký směr pachatelé zvolí, zůstává pouze na nich, zda opustí svůj dosavadní způsob života a vydají se na správnou cestu - nekriminality a zároveň tak využijí možnosti se napravit.

Práce umožňuje pohled a zasvěcení do velmi diskutované problematiky v boji proti kriminální recidivě. Výsledky výzkumu mohou poskytnout informační a podpůrný materiál jak široké veřejnosti, tak odborníkům, kteří pracují s osobami mající trestnou minulost.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. ALBRECHT, Hans J. *Electronic Monitoring in Europe. A Summary and Assessment of Recent Developments in the Legal Framework and Implementation of Electronic Monitoring* [online]. MPICC [cit. 2016-03-13].

Dostupné z: <http://www.mpicc.de/shared/data/pdf/albrecht.pdf>.

2. ALBRECHT, Hans J. *Sanction Police and Alternative Measures to Incarceration: European experiences with intermediate and Alternative Criminal Penalties* [online]. UNAFEI [cit. 2016-03-03].

Dostupné z: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No80/No80_07VE_Albrecht.pdf.

3. Amnestie a milosti. In: *Hrad.cz* [online]. Praha © 2014. [cit. 2016-03-20].

Dostupné z: <http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/rozhodnuti-prezidenta/amnestie-a-milosti/index.shtml>

4. ASHWORTH, Andrew. *The criminal process : An evaluative study*. 2. vyd. Oxford : Oxford University Press, Inc., 1998. s. 235. ISBN 0-19-876537-1.

5. ASCHERMANNOVÁ, Pavla. Zadluženost odsouzených jako překážka sociální reintegrace - situace a doporučení. In: *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňů*. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008, s. 73-76. ISBN 978-80-904116-0-9.

6. BAROCHOVÁ, Eliška. Péče a poradenství pro propuštěné vězně na příkladu z Nizozemí. In: *Sociální práce*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2012, roč. 2012, č. 2., s. 24-26. ISSN 1213-6204.

7. BEER, Jan. Probační dům jako šance na snížení kriminality. Deník referendum. In: *PMS ČR*. [online]. 05. 01. 2016. [cit. 2016-05-01].

Dostupné z https://www.pmscr.cz/scripts/aktuality_detail.php?Strana=2

8. BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 98 s. ISBN 978-807-3381-158.

9. BLATNÍKOVÁ, Šárka a Alena MAREŠOVÁ, Pachatelé trestných činů, kriminální recidiva a predikce In: *Kriminalita očima kriminologů*. Vyd. 1. Scheinost, Miroslav.

Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 83-101 s. ISBN 978-80-7338-096-0.

10. BLATNÍKOVÁ, Šárka. Recidiva trestné činnosti podle statistických výkazů MV ČR (Policie ČR). In. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Marešová, Alena. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. 46 - 50 s. ISBN 978-80-7338-119-6.

11. ČÁDOVÁ, Jitka. Nové alternativní tresty a trendy. In. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Editor Štern Pavel, Lenka Ouředníčková, Dagmar Doubravová. Praha: Portál, 2010, s. 149-160. ISBN 978-80-7367-757-2.

12. ČÁDOVÁ, Jitka. Rok 2014 je rokem projektů Probační a mediální služby. Rozhovor. [online]. In. *Právní prostor*, 16. 12. 2014 [cit. 2016-03-20].

Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/k-rozhovor-rok-2014-je-rokem-projektu-probacni-a-mediacni-sluzby>

13. ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Alternativní tresty. In. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 1. KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. Praha: C.H. Beck, 2005.

Beckovy mezioborové učebnice. s. 214-258. ISBN 80-7179-813-4.

14. ČESKO, Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, v platném znění

15. ČESKO, Zákon č. 141/1961 Sb. trestní řád, v platném znění

16. ČESKO, Vyhláška č. 456/ 2009, o kontrole výkonu trestu domácího vězení

17. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 439. ISBN 978-80-7380-213-4.

EDELSBERGER, Tomáš, SOVÁK, Miloš a Ludvík EDELSBERGER (eds.). *Defektologický slovník*. 3. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2000. s. 296. ISBN 80-86022-76-5.

18. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

19. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

20. GREPL, Marek a Irena SEDLÁČKOVÁ. *Průvodce pro výstup z vězení*. 1. vyd. Olomouc: Sdružení Podané ruce, 2012, 41 s. ISBN 978-80-904145-3-2.

21. HÁLA, Jaroslav. *Bolest a naděje ve vězení: penologické eseje*. Vyd. 1. Kroměříž: Triton, 2007, 127 s. ISBN 978-807-3870-133.
22. HÁLA, Jaroslav. *Teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1999, 105 s. ISBN 80-704-0376-4.
23. HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005, 183 s. ISBN 80-867-0805-5.
24. HÁLA, Jaroslav, Wolfgang KRELL a Ewald MÖLLER. *Quo vadis poena*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 165 s. ISBN 978-80-7387-779-8.
25. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 407 s. ISBN 978-802-6202-196.
26. HOŘÁK, J.: *Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených*. Trestní právo, 12/2005, s. 7 – 12.
27. HRUBEŠ, Jan a Andrea KROFTOVÁ. *Práce Probační a mediační služby ČR v rámci Parole*. In. *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňených osob*. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008, s. 56 - 58. ISBN 978-80-904116-0-9.
28. HYKOVÁ, Kateřina. *Probace a mediace v sociální práci*. In. *Kapitoly sociální práce v praxi*. 1. vyd. Editor Adéla Mojžíšová. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2008, s. 74-90. ISBN 978-80-7394-074-4.
29. Informace k amnestii. In: *Vězeňská služba ČR* [online]. [cit. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/amnestie-1681/>
30. JELÍNEK, Jiří. et al. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2009. s. 375. ISBN 978-80-87212-24-0.
31. KARABEC, Zdeněk. *Alternativní tresty*. In. *Kriminologie*. Vyd. 2. Editor NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. Praha: ASPI, 2004. s. 222-234. ISBN 80-7357-026-2.
32. KARBAN, Milan. *Agenda trestu domácího vězení*. In: *PMS ČR*. [online]. 2013 [cit. 2016-03-21].

Dostupnéz: www.pmscr.cz/download/odorne_cinnosti_analyzy_TDV_k_31.12.2013.pdf

33. KRČMÁŘOVÁ, Květa. Předluženost jako významný faktor v práci s pachateli trestných činů. In. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Editor Štern Pavel, Lenka Ouředníčková, Dagmar Doubravová. Praha: Portál, 2010, s. 192-198. ISBN 978-80-7367-757-2.

34. KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 978-807-3575-854.

35. KROFTOVÁ, Andrea a Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ. Sociální práce v rámci probační a mediační služby. In. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 283-298. ISBN 80-7367-002-X.

36. KUTNOHORSKÁ, Jana, Martina CICHÁ a Radoslav GOLDMANN. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Praha: Grada, 2011. 192 s. ISBN 978-80-247-3843-7.

37. LESAŘOVÁ, Lenka. Odborní zaměstnanci vězeňské služby ČR. In. *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězněných osob*. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008, s. 38-43. ISBN 978-80-904116-0-9.

38. MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie, Institut pro kriminologii a sociální prevenci. s. 272. ISBN 978-80-7338-119-6.

39. MAREŠOVÁ Alena. Pachatel trestného činu. In. *Kriminologie*. Vyd. aktualiz. 4. Editor Gřivna, Tomáš, Miroslav Scheinost a Ivana Zoubková. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 87 - 109. ISBN 978- 80-7478-614-3.

40. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 335 s. ISBN 80-717-8226-2.

41. MATOUŠKOVÁ, Andrea. Hodnocení potřeb a rizik. In. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Editor Štern Pavel, Lenka Ouředníčková, Dagmar Doubravová. Praha: Portál, 2010, s. 124-129. ISBN 978-80-7367-757-2.

42. MATOUŠKOVÁ, Andrea. Parole. In. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Editor Štern Pavel, Lenka Ouředníčková, Dagmar Doubravová. Praha: Portál, 2010, s. 102-124. ISBN 978-80-7367-757-2.

43. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
44. NETÍK, Karel. Kriminální recidiva. In. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2005. s. 329-349. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4.
45. NOVÁ ŠANCE z.s. [online]. [cit. 2016-03-21]. Dostupné z <http://koblov.cz/vznik-nove-sance.html>
46. NOVÁ ŠANCE z.s. Koblov. *Pilotní projekt probační dům*. [online]. [cit. 2016-03-21].
Dostupné z: <http://www.koblov.cz/pilotni-projekt-probacni-dum.html>
47. NOVOTNÁ, Hedvika. *Úvod do společenských vědních metod*. FHS UK, 2010.
48. OTMAROVÁ, Monika. Průzkum mezi odsouzenými. In. *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězněných osob*. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008. s. 20-32. ISBN 978-80-904116-0-9.
49. PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995. s. 650. ISBN 80-200-0497-1.
<http://gambling.podaneruce.cz/o-projektu/jednotlive-kroky/konkretni-navody/>
50. PMS ČR. Místo vazby dostane část obviněných elektronický náramek. In: *PMS ČR - aktuality*. [online]. 20. 04. 2016. [cit. 2016-05-01].
Dostupné z <https://www.pmscr.cz/aktuality/vse/>
51. PMS ČR. Pilotní projekt Probační dům pokračuje. In: *PMS ČR - novinky*. [online]. 14. 3. 2016. [cit. 2016-05-01]. Dostupné z <https://www.pmscr.cz/novinky/>
52. Podané ruce o.p.s. Sebereflexe a práce s myšlením. In: *Podané ruce*. [online]. © 1995 - 2016 [cit. 2016-05-02].
<http://gambling.podaneruce.cz/o-projektu/jednotlive-kroky/konkretni-navody/>
53. *První kroky ke svobodě*. 3. vyd. Praha: Rubikon Centrum, 2013, 31 s. ISBN 978-80-904116-4-7.
54. ROZUM, Jan. Do života zločinců se nezapojujeme. Rozhovor. In: *Právní prostor, Trestní právo*. [online]. 12. 12. 2014. [cit. 2016-05-01].

Dostupné z <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/rozhovor-mgr-jan-rozum-do-zivota-zlocincu-se-nezapojujeme>

55. ROZUM, Jan, Petr KOTULAN a Jan TOMÁŠEK. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, 170 s. Studie, Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-807-3380-731.

56. RUBIKON Centrum, z.s. Romové a alternativní tresty aneb rubikon centrum zve na konferenci. [online]. 3. 11. 2015. [cit. 2016-03-23].

Dostupné z : <http://www.rubikoncentrum.cz/download/>

TZ_2015_11_03_RUBIKON_Centrum_konference_Romove_a_alternativni_tresty.pdf

57. RUBIKON Centrum, z.s. [online]. © 2012 [cit. 2016-03-23].

Dostupné z: <http://www.rubikoncentrum.cz/>

58. Rychlá fakta: Stavy vězněných osob. In: *Vězeňská služba ČR*. [online]. [cit. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

59. SMUTEK, Martin a Ondřej NAČERADSKÝ. Metody a techniky výzkumu. In. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 525-530. ISBN 978-80-262-0366-7.

60. Statistické přehledy kriminality 2009 - 2015. In. *Policie ČR*. [online]. © 2015 [cit. 2016-02-21]. Dostupné z : www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2015.aspx

61. Statistické ročenky 2010 - 2014. In: *Vězeňská služba ČR* [online]. © 2012 [cit.2016-02-20].

Dostupné z http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/

62. SUCHÁ, Jana a František VALEŠ. Programy zacházení - výchovná a reintegrativní práce s odsouzenými. In. *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězněných osob*. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008, s. 44-47. ISBN 978-80-904116-0-9.

63. SUCHÝ, O. In. MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. s. 272. Studie, Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-119-6.
64. Systém elektronického monitorování odsouzených vstoupil do praxe. In: *Sme Domov*. [online]. 1. 1. 2016, © 1997-2016. [cit. 2016-03-22].
Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/20069835/system-elektronickeho-monitorovania-vstupil-do-praxe.html>
65. ŠTERN, Pavel. Úloha nevládního a neziskového sektoru při realizaci probačních a mediačních činností - akreditované programy. In. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Editor Štern Pavel, Lenka Ouředníčková, Dagmar Doubravová. Praha: Portál, 2010, s. 173-176. ISBN 978-80-7367-757-2.
66. ŠTERN, Pavel. Vývoj a společenský kontext vzniku probace a mediace v České republice. In. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Editor Štern Pavel, Lenka Ouředníčková, Dagmar Doubravová. Praha: Portál, 2010, s. 9-16. ISBN 978-80-7367-757-2.
67. ŠVAŘÍČEK, Roman, Klára, ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál. 2007, ISBN 978-80-7367-313-0.
68. TALANDOVÁ, Jaroslava. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce . In. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Editor Štern Pavel, Lenka Ouředníčková, Dagmar Doubravová. Praha: Portál, 2010, s. 160-164. ISBN 978-80-7367-757-2.
69. TESAŘ, Petr. Probační dohled. In. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Editor Štern Pavel, Lenka Ouředníčková, Dagmar Doubravová. Praha: Portál, 2010, s. 71- 89. ISBN 978-80-7367-757-2.
70. TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 214 s. ISBN 978-802-4729-824.
71. Úřad práce ČR: O Úřadu práce ČR. In: *MPSV*. [online]. [cit. 2016-03-29].
Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/upcr/oup>

72. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008, 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.
73. VALEŠ, František. Zadluženost odsouzených jako překážka sociální reintegrace – situace a doporučení. In. *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňů osob*. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008, s. 73-76. ISBN 978-80-904116-0-9.
74. VALÍČKOVÁ, Světlana. *Resocializace a reintegrace osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody*. České Budějovice, 2014. Bakalářská práce. Zdravotně sociální fakulta Jihočeské university, Katedra sociální práce. Vedoucí bakalářské práce Hana Francová.
75. VEJVODOVÁ, Alžběta. Hledá se dodavatel elektronických náramků. Co musí splnit, ukáže diskuse. In: *Hospodářské noviny*. [online]. 29. 2. 2016 [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <http://ihned.cz/c1-65185500-hleda-se-dodavatele-elektronickych-naramku-co-musi-splnit-ukaze-diskuse>
76. VROBELOVÁ, Ľubomíra. Rozhovor: Projekt elektronického monitoringu na Slovensku. In. *Právní prostor*. [online]. 08. 01. 2015 [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/rozhovor>
77. VS ČR. Probační domy. [online] In. *Informační servis - Aktuality*. 01. 10. 2015 [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-pardubice-89/informacni-servis-1612/aktuality-200/probacni-domy>
78. WENNERBERG, I., PINTO, S.: *6th European Electronic Monitoring Conference – Analysis of Questionnaires* [online]. CEPPROBATION [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: http://www.cepprobation.org/uploaded_files/EM2009%20Questionnaire%20summary.pdf
79. Za branou, z.s. [online]. © 2010-2016 [cit. 2016-03-13]. Dostupné z : <http://www.zabranou.cz/news/vitame-vas-na-strankach-obcanskeho-sdruzeni-za-branou/>

80. ZEMAN, P., DIBLÍKOVÁ, S.: *Využití kriminologického výzkumu v praxi*: Stockholmské kriminologické sympozium 2010. Trestněprávní revue 8/2010. ISSN 1213-5313.

81. ZEMAN, Petr. *Opatření nahrazující vazbu v trestním řízení*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. Studie, Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-100-4.

8 PŘÍLOHY

Seznam příloh:

Příloha A: Otázky pro rozhovor s klienty PMS

Příloha B: Otázky pro rozhovor s úředníky PMS

Příloha C: Souhlas s využitím audionahrávky

Příloha A: Otázky pro rozhovor s klienty PMS

Identifikační údaje

1. Pohlaví: žena / muž
2. Věk
3. Stav: vdaná / ženatý, rozvedená(ý)/ svobodná(ý)
4. Počet dětí

Trestní minulost

1. Kdy jste měl první střet s policií, kolik vám tehdy bylo let, a za jakých okolností?
2. Kolik máte záznamů v rejstříku trestů?
3. Co říkáte na období, kdy jste byl(a) ve vězení?
4. Byl (a) jste ve vězení a kolikrát?
5. Na jak dlouho?
6. Co jste spáchal (a), že jste musel do vězení?
7. Měl(a) jste možnost se ve vězení vzdělávat, pokud ano, jak?
8. Měl(a) jste možnost pracovat, pokud ano, jak?
9. Byl(a) jste nějak připravován(a) na odchod z vězení, pokud ano, jak?
10. Měl(a) jste nějaké obavy při odchodu z vězení, pokud ano, jaké?
11. Popište prosím, jak jste opouštěl věznicí. Měl(a) jste se kam vrátit?
12. Máte kontakt s rodinou, jak vás přijali?
13. Kam vedly vaše první kroky?
14. Jak jste se cítil(a) na svobodě?
15. Od koho jste očekával(a) pomoc?

Současnost

1. Jak se díváte teď na vaši současnost?
2. Máte práci?
3. Kde bydlíte a s kým žijete v domácnosti?
4. Jaké máte přátele?
5. Věnujete se nějakým koníčkům?
6. Máte nějaké dluhy?
7. Docházíte na PMS, co očekáváte od této služby?
8. Navštěvujete nějakou organizaci, která vás podporuje?
9. Cítíte se být zařazen(a) do společnosti, pokud ne, proč?
10. Řekněte jaké problémy či rizika by vás mohly navrátit do vězení?
11. Jaký problém či riziko považujete za nejzávažnější?
12. Co uděláte proto, abyste se mu vyvaroval(a)?

Zájem o nový nástroj, probační dům

Využil byste po propuštění z vězení nabídky na umístění do tzv. probačního domu, kde by s vámi pracovali tak, abyste měl(a) jednodušší začátek opět žít na svobodě?

Pokud ano:

V čem vidíte výhody a v čem nevýhody pobytu v probačním domě?

Pokud ne:

Proč?

Příloha B: Otázky pro rozhovor s úředníky PMS

Identifikační údaje:

Jste žena / muž?

Kolik let pracujete na PMS?

Rizika recidivy:

Jak se díváte na možná rizika recidivy vašich klientů?

Uveďte, která rizika recidivy jsou nejzávažnější?

Možné nástroje ke snížení rizik recidivy:

Jaké nástroje vedoucí ke snížení rizika opakovaného páčání trestné činnosti preferujete při práci s klientem?

Nové nástroje zaváděné v prevenci recidivy:

Co říkáte na zavádění nových nástrojů, které by měly vést ke snížení rizik recidivy, jako jsou např. probační domy?

Co říkáte na zavádění nových nástrojů, které by měly vést ke snížení rizik recidivy, jako je např. elektronický monitoring?

Jaké máte zkušenosti se zaváděním nových nástrojů?

V čem vidíte jejich výhody a nevýhody?

Příloha C: Souhlas s využitím audionahrávky

Svým podpisem vyjadřuji souhlas s využitím mého audiozáznamu rozhovoru, pro potřeby zpracování odpovědí v diplomové práci paní Bc. Světlany Valíčkové

Název práce: Možnosti eliminace rizik recidivy u osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.

Jméno a příjmení:

V.....

podpis

